PŘÍRUČKY ČINNÉ ŠKOLY.
Svazek 1.
Řídí školní inspektor FR. PÁTEK.

OTAKAR BROŽ:

VÝCHOVNÉ RUČNÍ PRÁCE A VÝZDOBA ŠKOLY.

Několik obrázků z měšťanské školy v Přerově nad Labem.

PUBLIKACE 518.

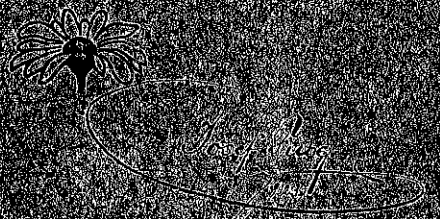

1923.
Nákladem Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze. Společnost s r. o. Filiálka v Brně, Masarykova tř. 22/24, a v Banské Bystrici.

Československému učitelstvu!

Prožíváme dobu přerodu, která zkoumá staré hodnoty přehodnocené i znehodnocené, hledá hodnoty nové, hledá nové cesty k nim a snaží se ze všech cenných kladů stavěti novou, vyšší úroveň života jednotlivce i společnosti.

Škola prožívá tento vývojový kvas zároveň. Česká škola jest angažována tím více, čím více si uvědomuje rozdíly mezi dřívější školou, která se vyvíjela pod vládou cizí ideologie, a mezi školou, jaké potřebuje nyní národ osvobozený, samostatný, ozbrojeným a osvětovým přívěství mezi národy smící.

Objevuje se potřeba za potřebou, jedna důležitější a neodkladnější než druhá. Tato spleť žádá nové orientace, ideově jednotné a správné. Správnost možno postižovati podle zkušeností a výsledků hojné diskuse podle určitých zásad.

Abychom jako učitelské nakladatelství přispěli podle svých možností k přerodu české školy a výchovy, zakládáme edici „Příručky činné školy". Zvolili jsme název podle hesla, které jest té doby syntesou všech reformních snah pedagogicko-didaktických. Máme na mysli příručky menšího rozsahu, s kterými možno přicházeti pokud lze rychle, včas, zasahovati do rodících se proudů, průkopnicky i propagačně.

»PŘÍRUČKY ČINNÉ ŠKOLY.«
Svazek 1.
Řídí školní inspektor FR. PÁTEK.

OTAKAR BROŽ:

VÝCHOVNÉ RUČNÍ PRÁCE A VÝZDOBA ŠKOLY

Několik obrázků z měšťanské školy v Přerově nad Labem.

PUBLIKACE 518.

1923.
Nákladem Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze. Společnost s r. o. Filiálka v Brně, Masarykova tř. 22/24, a v Báňské Bystřici.

Knihtiskárna Bělský a Ježek v Praze.

A.

Několik obrázků od nás. Jsou zachyceny letmo — právě jen jako momentky. Vznikly z poznámek také jen tak letmo načrtaných. Na přímou výzvu se dostaly až k tiskařské černi. Jsou ukázkou pokusů, jak realisovati dnešní názor na výchovnou práci i ve svízelných poměrech venkovské školy. Podobných pokusů je jistě dnes dost. Bohužel — bývají známy jen několika blízkým jednotlivcům. Vidím v tom škodu. Sneseny a kriticky přehlédnuty snad již dnes by nám daly jistý obraz školy, o které sníme. Takového obrazu potřebujeme. Byl by mnohým kolegům základnou, na které — dnes nejistí a pochybovační — by mohli postaviti svou vlastní práci.

„Je nutno znova a znova psát o některých věcech samozřejmých . . . . .“ *Černý.*

V II. sekci pedagogickodidaktické při prvním sjezdě československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti r. 1920 byl přijat tento projev:

„Intelektuální mechanismus, vylučující tvůrčí práci ze školy, musí ustoupiti, aby pasivní škola byla přeměněna ve školu tvořivou, jejímž hlavním cílem jest povznésti zdatnost tělesnou, hluboce založiti výchovu mravní, přiblížiti školu životu dítěte a potřebám praktického života. Budiž vytvo-

řeno pedagogické rukodělné cvičebné pole, které skoncentruje všechen duševní život školní práce (nikoliv pouhé hračkářství nebo mechanické počátky řemeslného výcviku). Bezpečnou osnovou budiž život dítěte. Ruční práce nechť se stanou individuálním projevem výtvarným, nechť mají tvůrčí myšlenku dětskou, nechť tlumočí radost z tvoření a slouží zároveň praktické potřebě."

Myslili jsme při své práci stále na tento projev. Přidali jsme si k němu ještě Havránkovu výstižnou paralelu školy činné a školy tvořivé, Mauerův návrh zásad vyučování tělesné práci, vypracovaný k předporadám ankety Pedagogického ústavu Komenského o úpravě vyučování ručním pracím na našich školách národních, Bartošův článek „Svobodná výtvarná práce dětská" (vše v prvním sjezdě), myšlenky Pátkovy, Švarcovy.

Nedovedu si představiti učitele-vychovatele, aby se k těmto podnětům nevracel dnes znova a znova, nečetl jich, aby mu vešly v krev, oplodnily jeho myšlení, formulovaly je a obracely na správnou cestu vždy tehdy, kdykoliv se vrací třebas bezděčně ve vyjeté koleje starých metod. Nemůže ovšem lpěti jen na nich, ale musí na základě jimi daném sám dále stavěti. Není to jednoduché a snadné dáti se rázem novými cestami. Jsem si vědom nedokonalosti vlastního díla, vím, že nevystihuje ještě toho, co sám vidím v obrysech před sebou a co jest potřebí propracovati v delší době.

Přijatým projevem postavilo učitelstvo výchovnou práci dětskou do služeb vší školské činnosti vůbec. Tím padají isolované obory, jako lepenkářství, stolařství, práce z hlíny, z lýka, z rákosu atd. Objevuje se nové uspořádání, které snad bychom mohli terminovati takto: Výchovné ruční práce ve službách prvouky — (vlastivědy, přírodovědy a pod.), výchovné ruční práce a péče o tělo — výchovné ruční práce a školní dílna (kabinet, kuchyně, zahrada), výchovné ruční práce a výzdoba tříd, chodeb, školy a pod. Několik našich obrázků jest věnováno tomuto poslednímu tematu.

Jedno si musíme dobře promysliti a stále uvědomovati: Jaký jest můj vztah — mne učitele-vychovatele — k tělesné práci dítěte? Oč tu jde? Myslím, že v nesprávné odpovědi k této otázce jest základní omyl, zřídlo bezradnosti a tudíž i konečné nechuti u mnohých kolegů. — Nejsme mistry, učícími řemeslu, neběží o naučení řemeslné zručnosti, a tvrdím — ne sám — že nepotřebujeme ani řemeslného ovládání určitých technik. Děti robily a robí již od pradávna (my jsme to také dělali) spoustu věcí. Potřebovaly kursů? — Zkušenost získaná zápasem s hmotou (tím vzácnější a trvalejší, že nabytá vlastním úsilím), život kolem, přirozená napodobivost pohybů a praktik u díla lidí dospělých — to vše jim bylo a je učitelem, mistrem. Myslím, že máme i my takto hledati poučení a do života i děti pro poučení voditi. Máme tedy úkoly průvodců.

Zřizují se a pořádají kursy ručních prací chlapeckých a stále se po nich volá. Snad nemohou škoditi — ač se netajím obavou, že právě systematické kursy, předvádějíce podrobně jednotlivá odvětví výkonné práce, svedly a svedou mnohé k napodobení ve školách, k stanovení umrtvujících maršrut. Nemohu věřiti, že tyto kursy jsou tím zázračným kouzlem, kterým otevřeme jednoho dne svobodnou, tvořivou českou školu. Literatura ručních prací je již dnes přímo obrovská. Co máme příruček ve všech jazycích — snad ze všech oborů práce! Nuže, myslím, že v nich jest poučení dost. Jen se s odvahou pusťme sami do práce — ovoce takových pokusů více těší. Kursy, o kterých se zmiňuji, bývají kolegy navštěvovány a sledovány s horlivostí a obětovností uznání hodnou. Proti tomu však stavím tento obrázek: Vidím skromného,

tichého pracovníka v zapadlém místě, který, postrádaje skoro všech pomůcek, přece dovedl spojiti svou duši s dušemi svých dětí. Květy svázané v kytici. Barva květů červená — láska, bílá — čistý, krásný souzvuk, vůně květů — radostný, tvořivý vzrůst. Jistě jsou mezi námi takoví. Jejich sugestivní síle se poddává dětská duše, tak že jde do všeho s rozkoší. Oni dovedou buditi živý dětský zájem, rozplameňovati vášeň tvoření a říditi ji směrem ke kráse, k ušlechtilosti, dobru. Moci tak býti nepozorovaným svědkem takového vychovatelského umění, které nechce vynucovat, ale umí vykouzlovati, toho umění, kterému se otvírá dětská duše a rozzpívá se pak celičká v radostném rozpětí krásnou písní! Moci tu čerpati pravé učitelské sebevědomí, nasytiti se tu ze zřídel lásky k dítěti, učiti se jí, vočkovati si ji, roznítiti — aby neuhasínala v chladných prostředích, ale zahřívala a sama zapalovala. To bych měl za nejkrásnější a nejúčinnější kurs. Neviděl bych zajisté učitele řemeslníka. Viděl bych, jak se zakládají ohníčky do dětských duší, jak se na ně přikládá, jak se srdce i mysli naplňují, až přetékají projevem, ať ústy, ať kresbou, ať ve hmotě, která je právě po ruce a které dítě potřebuje. Viděl bych dítě tvořiti a četl bych, co si myslí, co cítí, jak své city realisuje.

Jen zlatá láska k dítěti, jen pochopení jeho duše a jen přesvědčení, že zájem a z tohoto zájmu prýštící vášeň tvořiti z potřeby vnitřně chtěné a odůvodněné, nám mohou býti přípravou, pevnou základnou i osnovou výchovy prací.

Byli jsme v Krnsku. Prostředí od našich škol zcela odlišné, podmínky vychovatelské práce jiné. Srovnáváme ve vzpomínkách s domovem — ne, u nás to tak nejde! Ale to jsme si odtamtud odnášeli: Celý dům je naplněn láskou k dítěti. Ocítáš se v jejím objetí, protepluje tě, rozhřívá, oči ti vlhnou a všechno se v tobě rozvášní touhou dáti

svým dětem aspoň trochu té radosti, hledati a nalézati cesty, jak by se to pěkné, co máš před sebou, dalo uskutečniti aspoň přibližně v tvých poměrech. Dlouho jsme žili z opojení toho dne.

Jen víc takových styků! Toužím po učitelských schůzkách, kde by nebylo jediného řečníka, kde by nebylo trpných posluchačů, kde by řečnili všichni, kde by každý povídal, co a jak dělá, co našel, co objevil. Nebo chcete-li, abychom vykonávali navzájem přátelské inspekce každé školy. Nebyly by to krásné kursy? Dnešní okrskové schůze bývají namnoze studené, konají se jen, aby se neřeklo.

„Bijem o mříže a my je rozbijem" — krásná, odhodlaná slova zesnulého bojovníka pro zavedení výchovné práce, ředitele Konráda Pospíšila, jsou časová ještě dnes, po 15 letech. — Přetvořiti, přeorientovati, převychovati sebe!

B.

Hledím oknem do školní zahrady. Je tam letos všecko smutné. Rostlinky, jakoby k zemi přikrčeny, se chvějí zmražené. Nemohou v chladnu krásně rozkvísti. Živoří...

Napadá mě, jak může růsti děcko v chladném, studeném prostředí! Je mu potřebí tepla, je mu potřebí útulného, příjemného prostředí. Pak rozkvete.

Vidím lidské doupě. Jsou taková doupata, plná špíny, nepořádku. V těchto ošklivých doupatech lidských semeniště všech ošklivostí. Také v nich rostou děti! Kdo jim nahradí to hrozné ochuzení proti jiným, které žijí v podmínkách zdárného vzrůstu? Kde poznají, co je to žíti životem mravným, životem krásným? Neboť o to běží — žíti krásně. Naříká se všeobecně na úpadek autority. Našla by se však autorita nová. V ideálu krás-

ného života. Krásnem zušlechtiti člověka! Kdo pochopil, co je krásné, kdo se naučil krásně cítit, krásně žíti, nemůže klesnouti do všednosti a nepravosti. — Kdo povede tyhle děti k pochopení krásy? Škola! Chrám lásky k dítěti!

Něco se mi však ironicky vysmívá. — Vidím školní chodby, školní síně. Vidím lvy, tygry, nosorožce, kočky, psy, drůbež, kojící kozu, mluvnické tabulky, zahnědlé nápisy, ohromnou potrhanou mapu — všechno to rozvěšeno po stěnách, protože je to všecko nesmírně důležité.

Vedeme krásně ke kráse! Vyplýtvalo se již tolik tiskařské černi o umělecké (estetické) výchově, o výchově k umění, napsány krásné knížky, krásné úvahy a — výsledky?

Tady musíme už jednou něco udělat! Dítě z doupěte voditi do útulných síní krásy. Zamrzlou, zkřehlou dušičku ohřáti jejich teplem a jejich sugestivním vlivem vypuzovati z ní vštípenou lhostejnost a tupost k otázce čistoty, pořádku, úpravnosti šatu, prováděné práce, účelného uspořádání. Probouzeti smysl zdobnosti. Vychovávati vkus.

Vysvítá mi jasně, že škola musí býti taková, aby se z ní dítěti ani nechtělo. Musí mu býti kusem jeho ráje. Nemůže býti studená, bezbarvá. Třeba změniti chladné školské kasárny v útulné síně, kde dítě najde vždy dosti barvy pro své chtivé oči, kde mu vše bude milé. Probuditi nejen jedno, dvě, několik dětí, ale probuditi ducha třídy, celé školy, aby si tvořivě sám vyzdobil tyto stánky; neboť pak budou dětem nejmilejšími. Rostly z jejich duší. Vysvítá mi takto jasně i úkol dětských ručních prací. Stavějí se do služeb výchovy.

Není výmluvy na některé nevyhovující školní budovy. I malá, prostá chaloupka může býti útulná. Rájem ji učiní její obyvatelé. Dětskou rukou malovaný obrázek — vhodně zarámovaný, upravený, může býti krásnou ozdobou stěny. Jak posilujeme

snahu dítěte, uvidí-li, že jeho práci oceňujeme! Ozdobou může býti i heslo, krásné myšlenky, pěkně napsané, vhodně a ve vhodný čas umístěné. Ozdobou mohou býti dětem milé obrázky, pohlednicky atd. Můžeme z dětských výtvorů pořádati koutky, které budou stále přestavovány, doplňovány, vyměňovány, jak si zrovna chvíle bude toho žádati.

Zařídíme je podle života, kterým právě budeme žíti. Potom nám poví rázem každý takový koutek, čím se zrovna teď zaměstnává duše dítěte, čím žije a jak se projevuje. Co tu možností! — Tato knížka jich všech nevyčerpává — není to ani možné. Vždyť ty možnosti budou všude právě zase různé. Musí býti různé, musí míti znak jedinečnosti ducha dítěte, třídy, učitele, okolí... Naši dosavadní práci pokládám jen za náběh. Chceme se teprve řádně rozběhnouti. A přece již tímto náběhem jsme hodně dokázali. I po praktické stránce. Přijdu do školy; na chodbě, ve třídách nacházím (nejčastěji v neděli) tatíka, maminky. Rozpačitě se usmívají, omlouvajíce svůj příchod: „My jsme se přišli podívat; děvče doma stále vypravuje, jak a co je ve škole. — Co teď ty děti ve škole mají! Kdež pak my, když jsme chodili..." atd. Odmítám omluvu, ochotně dělám průvodce, vysvětluji, vykládám a absolvuji si tak zároveň besedu s rodiči. Jest účinnější než mnohá zvláště uspořádaná, plakátovaná atd. Vyžádal jsem si sám od starosty, aby se schůze místní školní rady i obecní rady konaly ve škole: Páni radové se různě scházejí; zbývá vždycky čas, chvilka, podívati se po škole, prohlédnouti ji a o všem promluviti i na vady ukázati. Tak získávám občany k obětem. Vědí pak a vidí, proč a zač povolují náklad na tu neb onu věc. Získávám tak i porozumění pro učitelskou práci. Přírodopisnými, fysickými obrazy bych je asi málo ke škole poutal. Je to již tak, že náš lid

chce, abych tak řekl, hmatatelné, viditelné výsledky školské práce.

„Hleďte, to náš Frantík — koukejme naši Růžu!“ Promýšlím tyhle poznámky. Co je v nich štěstí a zároveň rodičovské pýchy! Plně jí lze využíti.

Rodiče se přicházejí na nás i do dílny podívati. Stalo se na počátku: Pan Čermák (velmi pečlivý tatík) shání Toníka. Už je ½6. a ještě není doma. Jistě něco provedl; snad je „po škole“. Milý otec se rozběhl do školy. Proběhl třídy, klepe na ředitelnu, kabinety, nikde nic. Ptá se paní školníkové. „Jsou asi v dílně...“ Zvědavost zvítězila nad rozpačitostí. Pan Čermák si sám ledacos vyrobí, úle si sám dělá, všechno si sám spraví. Nesměle otvírá dveře, nakoukne... „A, tatínek! — Tatínku, pojďte se podívat, co děláme, pane řediteli, prosím, že smí?“ — Vycházím mu s úsměvem vstříc... Za chvilku má pan Čermák kabát dole, rukávy vysoukány, hobluje, ukazuje, až třísky lítají, a dávno šest, když ho posledního i s Toníkem stěží vypravuji domů. „Po druhé přijdu zas,“ zamlouvá si. „Přijďte, jen přijďte!“ — Proč to píši? Upozorňuji jen, jak prakticky a nepozorovatelně lze získávati přátele školy a učitelstva.

Trochu jsem se odchýlil. Vracím se tedy k možnostem výzdoby. Několik možností ukazuji podrobněji dále. Jiný příklad: Maluji, modeluji s dětmi ovoce. Nečekanou otázkou vyzvím, mají-li stromy rády, mají-li své ovoce, či se chodí „dělit“ s jinými. Jen několika slovy, ale hodně sugestivními využiji věci mravně a hned se již starám o to, jak ovoce sestaviti, že by bylo možno je pak modelované vypáliti, omalovati, misku z lepenky, z lýka, z proutí vyrobiti, pěknou skupinku sestaviti a vděčnost ke stromům, které nám toto ovoce daly, vyjádřiti vhodným nápisem nad skupinkou připevněným. — Přijdou vánoce. Děti chystají dárky. Ať se

veřejně pochlubí, čím kdo obdaruje tatíčka, matičku, bratra, sestřičku!

Můžeme takovou výstavku darů uspořádati. Dary ať jsou prací dětí. Ať si konečně postaví v koutku i malinký vánoční stromeček, ať jej svými výrobky ověnčí. Máme-li chudé, opuštěné dítě ve škole — a která škola nemá nějakého takového odstrčka? — jak účinně můžeme mravně zasáhnouti v srdce a cítění dětí, povzbuzujíce k soucitu, k ochotné, laskavé, vlídné a neurážející pomoci a jak můžeme zmírniti bolest odstrčka — jistě trpce cítěnou — nad křivdou společnosti!

Takto nám vzniknou koutky podzimní, zimní, vánoční, chcete-li i masopustní, jarní, velikonoční atd., koutky literární, umělecké, národopisné atd. atd. V našich síních bude tak ustavičně pěkně, ustavičně jinak, bude tu vzruch, život, bude mezi těmi dětskými sny miloučko a útulno, nebude možno ustrnouti, protože vše půjde s životem a z něho.

Je jistě jasno, že otázku výzdoby školy nebudeme řešiti jen jako otázku o sobě, ale že ona bude a musí pronikati zrovna tak jako mravní výchova a výkonná práce vůbec všechnu praxi školskou, z ní vyplývati a bude hmatatelným, viditelným vyjádřením naší školské práce.

Věřím, že takto můžeme vzkřísiti tradiční uměleckou schopnost našeho lidu a že tato cesta jest jednou z těch mnoha, po kterých dojdeme k toužené metě: k svérázému, čistě českému, novému (ne historickému) umění. O to se snažiti jest přece též naší povinností.

Zanedbáváme-li otázku výzdoby školy takto chápanou, zbavujeme se při nejmenším nejlepšího svědka své práce, nejlepšího tlumočníka svých snah. Myslím, že je možno i pouhým podíváním po třídě, po dětech, po několika slovech s nimi odvážiti se posouditi vychovatelskou práci učitele a že není možno příliš se zmýliti. Vím, že není každému dáno

všecko. Někde bude scházeti na př. jedna z hlavních podmínek — vkus vychovatele samotného. Nuže, je na nás, abychom se v té příčině o sebe starali a tuto starost měli za jednu z nejpřednějších. Jsme-li již v tolika věcech odkázáni k sebevzdělání, nezbude nám nic jiného, než i zde jíti touto, někdy — zvláště ve svízelných poměrech venkovských — dost obtížnou cestou. Opravdový český učitel si však vůbec nezvykl počítati, kolik má obětovati, jde-li o prospěch těch dětí, kterým zasvětil svůj život.

Doprovázím vše, co jsem řekl, obrázky. V psaných jsem chtěl naznačiti, jak pracujeme u nás. Nejsou postupem. Někde jsou návodem, aby pomohly, povzbudily. Zrovna tak i připojené rysy. Nevyčerpávají všech technik. Kniha by vzrostla do velikých rozměrů a my sami jsme ani všech technik ručních prací neužívali. Myslím, že hlína, papír, dřevo jsou přístupné všem školám a že se tedy lze pustiti do práce všude. I tam, kde není dílny. Lze pracovati ve třídě. Koutek pro práci se najde, jako samu práci najde každý, kdo chce pracovati. Půjde vše dobře tam, kde je jen trochu lásky, trochu vůle, trochu odvahy a vytrvalosti a nejméně — „řemesla“ (toho učitelského). Kolegům Bártlovi, Smržovi a své ženě děkuji za pomoc v práci i za pomoc při kresbě těchto obrázků. Pokud jsem užil pomůcek, cituji je v přehledu literatury na konci.

V Přerově n. L. dne 9. července 1923.

OTAKAR BROŽ.

I. Jak jsme začali.

Před vánocemi. Druhá třída je ve znamení prkének. Jak to přišlo? Pan inspektor nám koupil vypalovací strojek. Abychom prý zkusili, můžeme-li ho potřebovati. Když stroj došel (fa. Ludvík Císař, Praha I., Husova třída — nyní asi za 250 Kč), slavnostně jsme jej rozbalili a sestavili: Skleněná lahvička s dvojnásobně provrtanou zátkou, do které na jedné straně vháníme měchýřem vzduch a druhým otvorem vyháníme benzinové páry k jehle, upevněné v korkovém válečku. Jehlu jsme rozžhavili nad lihovým kahanem, a když se zarděla, počali jsme s počátku lehounce, pak prudčeji dmýchati měchýřem. Jehla bělostně zasvítila. Současně se rozsvítily dětské oči. „Co vypálíme?“ Uchopil jsem odpadek prkénka a jehlou naň napsal „Alois Budka“. „Jéj!“ Děti údivem radostně vykřikly. Pod jehlou se vytvořil plamének, jak jen jsem ji přiložil. „A to se teď nedá smazat! To je pěkné! Ale zmýlit se člověk nesmí — jak by chybu udělal, již jí nesmaže...!“ Poznámky pršely. „Podepiš se ty — ty — netlačte, jen lehounce, sotva se prkénka dotknete! Jehlu byste zlámali! Pěkně ji postavte! Kolmo k prkénku!“

Ze své učitelské praxe neznám práce, která by děti více bavila. Pro ten ohníček pod jehlou, pro její bělostné záření? Pro neobvyklost? — Prošly mi hlavou všechny námitky, které jsem kdy četl proti vypalování, ale což — nebylo by škoda nevyužíti toho radostného zájmu, když všecky škodlivé účinky vypalování lze zameziti mírným užíváním vypalovacího přístroje?

Zkušebné prkénko bylo brzo plné kroužků, růžiček, křížků, hvězdiček, kvítečků... Bylo nám zřejmo, že musíme prkénko krásně vyhladiti. Pustili jsme se do práce. V půlhodince byla prkénka vyhlazena skelným papírem; rohy jsme jim seřezali lupenkou, struhátkem, zhruba opilovali rašplí, pak ještě jemnějším pilníkem a nakonec opět uhladili skelným papírem. V druhé půlhodince byly na prkénkách již dětské návrhy, kytičky. Nebylo to těžké. Při kreslení nestylisujeme již dávno; kreslíme kvítky, ptáčky, kytičky, věnečky, košíčky s květinami zpaměti. Nepoznal bys sice, do které třídy by takový kvítek náležel, ale je to přece jen někdy velmi hezká růžička, hezký karafiátek, hrozen, jak to dětská dušička nasháněla na lukách své fantasie. Ani ptáčka bys nepojmenoval. Budka, holubář, má každého, kterého namaluje, hodně vykrmeného, s pořádným volátkem. Jungr, jehož tatínek je rybářem a s nímž se často u vody zdržuje, kreslí tělíčka úzká, hlavu s dlouhými zobáčky, ptáky s vysokými nožkami. Děvčata kreslí ptáčkům na hlavy chocholky atd. Všechno všelijak seskupeno. Ke kvítku motýlka, mouchu; ptáčka mezi větvičky, mezi hrozny vína, na hnízdečko. — Zmiňuji se o věci jen krátce. Podnětem k tomuto kreslení mi byla anketa o národním ornamentu, pořádaná před časem „Naším směrem", zejména Pelantův článek i jeho sbírka motivů nár. ornamentu, obé v „Našem směru" v roč. IV. 1913. Zkusil jsem a nadobro jsem se odpoutal od všelijakých stylisací, abych se k nim již nevrátil. Než jsme se pustili do kreslení, prohlédli jsme mnoho věcí, obrázků, okoukali každý talíř, každou truhlu a skříň v naší staročeské chalupě (místní museum), dělali jsme malíře, který tu truhlu maloval, jak asi začínal, hádali jsme při tom, co si asi myslil, a pak jsme začali hned ve škole také takové malíře dělat, jak nám v hlavě cosi uvízlo a co se nám tam nového zrodilo a čím jsme dostávali ozdůbky nové, odlišné, a přece zas těm starým trochu podobné. Výsledky mne někdy překvapily. Nenašel jsem nikde mrtvé, neodůvodněné čáry, každá byla obrysem lístku, kvítku, žilkou atd.

Kytičky byly brzo hotovy. Kreslili jsme je obyčejnou tužkou. Upozornil jsem děti, že se inkoustovou tužkou nesmí předkreslovati, že se nesmí též kopírovati modrým nebo černým papírem. Škodilo by to nejen jehle, ale i dalšímu provádění barevnému.

Měli jsme strojek jenom jeden a prkének tolik! Jehlu nemůžeme déle než tři hodiny nechati rozpálenu, kazila by se. Vypalovali jsme každý chvilku. Aby chvilky byly stejné, aby nikdo nebyl ošizen, dohodli jsme se na pěti minutách. Šlo to navlas spravedlivě. Během dvou odpoledních půldnů, věnovaných rozvrhem hodin kreslení, byla prkénka vypálena. Začali jsme je malovati. Ukázal jsem dětem rozdíl, jak na dřevě vypadá lazurová barva vodová — týž tón barvou temperovou — týž olejovou — a týž mořidlem. Líbila se nám nejlépe mořidla. Na dřevě mořeném je dobře viděti léta, někdy velmi pěkná.

Mořidla můžeme koupiti již hotová v lahvičkách. My jsme užili anilinových prášků, které jsme si rozpustili ve vodě a přidali k nim trochu čpavku. Měli jsme to lacinější. (Nákup v Praze II., Spálená ul., u paní A. Baldové.)

Aby se nám dřevo pěkně otevřelo, přetřeli jsme je štětcem, namočeným v úplně čisté vodě. (Lze také dřevo napájeti lihem.) A potom jsme hned začali malovat. Třídou šla dětská jásavá píseň barev. Neměl jsem u toho práce. Chodil jsem mezi mladými malíři a upozornil je jenom na to, že lépe položili plochu dvakrát i vícekráte světlým mořidlem až do potřebné sytosti, protože plochu zamořenou tmavou barvou již nelze zesvětliti. Kromě toho ornamenty s vypálenými konturami jsou samy sebou dosti tmavé; působilo by skličujícím dojmem, neužilo-li by se mořidel zářivých. Kde má býti bílá, tam jsme zachovali čisté dřevo.

Prkénka byla brzo pomalována. Někde, kde byla zvláště pěkná tkáň dřeva, nechali jsme jen barevný ornament, jinde zamořili i pozadí mahagonovou červení, modrou, zelenou, červenou jasnou, jak si právě dítě samo přálo.

Prkénka jsme pak lakovali damarovým lakem. Barvy pod ním teprve prohlédly. Radost z hotových prkének těžko popsati. Srovnali jsme je pěkně na stůl a posuzovali. Shodli jsme se o tom, které je nejlepší — to pošleme panu inspektorovi, že nám způsobil takovou radost, ostatní dostanou tatínkové a maminky. — Trochu přemýšlení nám dalo, jak na prkénko upevniti kalendářní bloček. Upevnili jsme je na stejně veliké lepenkové obdélníčky, které jsme malinkými hřebíčky přibili k prkénkům. I závěs si každý vyrobil sám z tenkého hřebíku.

Kalendáříčky se rozešly městečkem. Rodičovská pýcha se postarala o to, že se o tom brzo mluvilo. Občané začali na naši práci hleděti jinak. Přišel se na nás po škole podívati ten a onen, poslal druhého — a když pak jsem se ve svolané besedě dovolával jejich hlasu o naší životní otázce ve známém našem zápase o paritu — stála již celá obec za námi. — Někdy malé příčiny mají velké následky. Vypalovacím strojkem se zaujaly nejen děti, ale i my všichni, pálili jsme a pálili a předstihovali jeden druhého. Těžko mohu pověděti, co nám všem dal pěkných chvil i věcí a od té doby nedám na strojek dopustit. Ať jej i někde odsuzují, dnes má strojek v naší škole již i důležitý výchovávací úkol; neboť zasvítí jenom tomu, kdo si toho svou prací zaslouží.

Ohníčkem vzbuzeným jeho jehlou jsme začali své práce, jím rozpáleni jsme se pustili do prací větších. Proto se také prkénko stalo u nás nejčastějším materiálem pro výtvarný projev dětí a skoro všechny práce jsou odvozeny z prkének.

Snad se někde řekne, že tyto práce připomínají příliš práce našich výkladních skříní. Možná, ale nejsou diktovány. Ukázal jsem dětem na př. krásný věšák na ručník, umělecky provedený Supem v Bratislavě, a nebránil jsem jim, aby si každý udělal podobný, když mne o to naléhavě žádaly, pro sebe na památku prý na školu, pro sestřičku, mamince a pod. (tab. 4.). Domnívám se, že jsme v ničem nehřešili proti zásadám napřed uvedeným, protože to všecko skutečně rostlo z vnitřní potřeby dítěte obdarovati, radost udělati svou prací, protože to nebylo neúčelné hračkářství, ale sloužilo praktické potřebě, a protože ve tvaru i v ozdobě mělo každé dítě plnou volnost svého individuálního projevu. Bráti impulsy ku práci z denního běžného života, nechati působiti současné umění i umělecké řemeslo na vlastní tvorbu, není prohřešení. Je to přibližování školy k životu.

Nebál jsem se užíti prononcovaných kalendáříků, věšáčků atd., když se mi postupem práce samy nabídly; vždyť není dětským projevem jenom právě loutka a pod., i jinde a jinak se může dítě projeviti. Ovšem nešel jsem žádným zvláštním, hledaným postupem, jen při dětech jsem stál a chtěl

ovšem práci svědomitou, úhlednou, jaké již mohu od 12—14letého chlapce žádati.

Jak na těchto předmětech dětí lpí, jak se s nimi mazlí, jak pyšně si je vystavují, svědomitě očišťují, chrání, je ku podivu.

Z moření dřev jsme se snadno dostali k malování olejovými barvami na dřevě. Papír se u nás potom ukázal jen tehdy, když šlo na př. o plakát, který jsme prováděli vždy ve velikých rozměrech a navrhovali na celých arších bílého balicího papíru, připevněného na tabulích a po zdech. Abych vyvrátil některé pochybnosti o tvorbě svých žáků, užil jsem vhodné příležitosti, kdy děti byly zaujaty jako celé městečko pořádáním „Prodané nevěsty" před naší staročeskou chalupou pražským uměleckým ensemblem. Žáci dostali úkol, aby vymalovali pro tuto hru sami plakáty. Učinili tak volně před návštěvníky školské výstavy. — Když byl u nás dvoudenní informační kurs o ručních pracích a ovšem se nevyučovalo, byla dílna po celý den plna dětí bez říkání, bez nařizování a kolegové měli příležitost viděti jejich nediktovanou práci. Připočítávám jen velikému zájmu dětí o tyto práce a zápalu, s jakým je provádějí, ten někde až překvapující výkon v navrhování ozdoby. Všechny práce dýší česky a přece nejsou kopiemi národního ornamentu.

Bylo již jen přirozeným dalším krokem, že se takové kalendáříky a věšáčky octly také na zdech našich školních síní. Věšáku na ručník se dostalo brzo i služby, když naň Růža Janouchová zavěsila svůj pěkný ručník, vyšitý v ručních pracích. Děvčata se pak umluvila, až bude potřebí jej vyměniti za čistý, že tam půjčí svou práci druhá, třetí. (Tab. 7.)

Připojuji několik poznámek rázu technického. Snad přijdou některým kolegům vhod.

V y p a l o v á n í. Zdar práce je podmíněn dokonalým rozžhavením jehly. Třeba užíti chemicky

čistého benzinu a naplniti jím lahvičku tak, aby zbylo vždy ještě dosti prostoru pro benzinové páry, které se se vzduchem mísí. V obchodě Císařově lze zakoupiti lahvičku se stálým označením, do jaké výše má býti naplněna. Čerstvý benzin je dobře před vypalováním nechat vyvětrati, aby nevyvinoval příliš mnoho par, které svým množstvím ztěžují roznícení jehly. Musím-li užíti takového benzinu, prodmychám jej hodně, až se zakalí.

Nejlepším dřevem k vypalování jest dřevo lipové; také javor, kaštan, osika, t. j. dřeva s jemnou tkání. Nesmíme vypalovati dřevo, které bylo již nějak mořeno nebo něčím napuštěno. Jehlu očišťujeme od popela na ocelovém kartáčku. A hlavně: Při vypalování n e t l a č na jehlu! Snadno by se zlomila a je dnes ještě drahá.

M a l o v á n í n a d ř e v ě. Aby se barvy vodové nebo anilinové nerozbíhaly ve tkáni, napouštíme dřevo napřed roztokem želatiny ve vodě (mírně lepkavým). Vodové i anilinové barvy na prudkém slunci blednou. Maluji-li olejovými barvami, napouštím dřevo dříve olejem olivovým, fermeží.

L a k o v á n í. Lakujeme damarovým lakem. V tenkých vrstvách — nikde nesmí býti lak nahromaděn — širokým štětcem nebo klůckem přetíráme, aniž se vracíme na plochu, kterou jsme již jednou přetřeli, dokud nezaschla. Předměty, které by měly býti venku, natírej lakem t. zv. vzdušným. Plocha pod ním trochu zežloutne a barvy se tím lomí. Musíme to míti na paměti při vybarvování. Lihové laky ředím lihem, ostatní terpentýnem.

V o s k o v á n í. Rozpustíme na ohni včelí vosk, trochu parafinu a terpentýnu. Po vychladnutí se musí směs pěkně mazati. Nanášíš ji na předmět vlněným klůckem a dobře rozetřeš. Kartáčkem se na konec pěkně vyleští.

L e š t ě n í (politirování). Jest dosti těžké. Leštidlem jest roztok hnědého nebo bílého šelaku v lihu.

Lze přidati něco mastixu. Obroušený a očištěný předmět napustím řídkou politurou (obyčejnou nebo světlou, podle toho, jakou se leští), nechám uschnouti, pak čistě obrousím velejemným skelným papírem a tak to udělám 2—3kráte. Do jemného kousku plátna vložím kousek vaty, poliji ji politurou a zmáčknu vše v polštářek. Aby se nepřichycoval, přetírám jej lněným olejem, občas i při politirování. Olejem zabraňuji, aby se politura nestrhávala. Polštáříkem potíráme předmět, jako bychom psali osmičku. Nesmíme nikde zůstati státi; klůcek by se nám přilepil, povstala by skvrna a nezbylo by nic jiného, než předmět obrousiti a počíti znova.

Napouštění dřeva. Některé předměty, které měly zvláště pěknou strukturu dřeva, jsme napustili jen fermeží a když oschla, předmět olakovali. Jsou také krásné. Na připojeném vyobrazení poliček pro talíře má horní polička nátěr emailový-modrý, spodní jest napuštěna jen fermeží.

Nátěr dřeva. První nátěr je vždy týž. Skládá se z barvy bílé a žluté, rozdělané fermeží (2 díly) a terpentýnem (1 díl). Barva je řídká. Když nátěr uschl, vybrousíme dřevo a tmelem vyrovnáme jeho plochu. Pak natíráme 2—3kráte fermežovou barvou. Navrch může přijíti emailová barva. Ředili jsme ji benzinem, natírali velice lehounce, rychle. Nanášíme-li jí mnoho, slévá se, teče a když zatvrdne, tvoří nepěknou polevu vrásčitou, jinde kapky.

II. Kterak jsme došli k myšlence zdobiti třídu.

Jsme v nově vypravené třídě. Všechno je tu pěkné, čisté! Stoly, stoličky, katedra, rámy černých tabulí — vše září a směje se na nás svou jasnou žlutí nebarveného, jen lakovaného dřeva. Stěny jsou však prázdné. Nad katedrou obraz páně presidentův a jen tam v koutě na zdi starý, potrhaný obraz

zuřivé šelmy s krvavou tlamou. Pověsil jsem jej tam zúmyslně, než jsme vešli do třídy. Nemýlil jsem se!

„Ale, pane řediteli, ten obraz dáme pryč, že ano?“ — „Nelíbí se vám? Dáme jej tedy pryč — sundej jej a odnes — opravdu se nám sem nehodí. Přece však na stěny něco pověsíme, něčím si je vyzdobíme. Vždyť doma nemáte také holých stěn a já bych byl rád, abychom to tu měli pěkně vyzdobeno, aby nám zde bylo krásně, jako doma. Dovedeme to? Tys už zdobil doma stěnu? Kdy? Čím? Kdes viděl pěknou výzdobu?“ Následují odpovědi a v nich se mi v pestrém reji kmitají před očima interieury našich světnic, pěkné i nepěkné. Rázem mi vyskočil v duši obrázek jedné polské chatky. Prožil jsem v ní za války celý týden. Byla taková útulná. Na rozdíl od jiných polských chat nehýřila papírovými ozdobami, ale byla na výsost čisťounká, jako sama hospodyně, jejíž jemný vkus to byl, který dovedl tak ladně vyzdobiti okna květináči s kvetoucími pelargoniemi, v nejvýš harmonickém souladu barev, zkrášliti ji čistotou bělostné plenky, rozložiti talířky a džbánečky na polici, několik obrázků po stěně. A již jsem byl v proudu. Vykládal jsem dětem, čím mně, znavenému pochody, špínou a prachem, hrubostí dní, byla tahle světnička, jak jsem si duši koupal v jejím čistém prostředí, jak se tam v té chatě krásně vzpomínalo na domov a jak odpočívalo a okřívalo po denní námaze. Chatka svítila v daleké okolí jasnou svou modří uprostřed zeleně stromů, jak očko jaterníku se dívá na nás na jaře ze svěžího trávníku. Snad od té chvíle mi zůstala navždy záliba pro spojení těchto barev. —

Je u nás také tak čisťounko? Co za okny? Jak uspořádáno? Líbí se ti to? Že to uspořádáš? Podíváme se všichni, až půjdeme mimo. Co záclonka? Je běloučká jako padlý sníh? Jak urovnána,

jak připevněna? Jak jinak ji lze připevniti? Jak upraviti, aby to bylo účelné a pěkné? Je u nás čisťounko nejen u oken, kam lidé dohlédnou, ale i v koutech, na stěnách? — Prach? — Lepší bílé stěny než špatné malby okouřené, zašlé. Jaká malba u nás ve třídách? Je pěkná? Proč? Je prostá, není křiklavá?

Je u vás tak, aby otec, když přijde zemdlen, utýrán prací a starostí, v útulné světničce okřál, sil nabýval? Atd. —

Nemohu tu reprodukovati celý rozhovor, kterým jsme důkladně rozebrali vnitřek příbytků. Jak zajímavé bylo pozorovati děti v tu chvíli! Některé zářily, jiným tvářičky zesmutněly. Svědomí? Zraje v nich úmysl napravovati nedostatky vlastní dětskou silou?

Zájem byl očividně vzbuzen. Snad na chvilku? Budiž — budeme tyto chvilky opakovati znova a znova. Doufejme, že některé dítě dá dobrý příklad, že se nám pochlubí, nebo že nějak jinak odkryjeme jeho tichou domácí práci o výzdobě světničky, že za ním půjde druhé, třetí — že se vytvoří zvyk. — Vracíme se zpět do třídy. Co teď? Čím budeme zdobiti? Návrhy jen pršely. Vázičku na stůl, obrazy vyvěsíme, růží, slunečnic narobíme z papíru, ověnčíme, chlapec by chtěl míti prapor na stěně, vše tak asi, jak bylo viděti před plesem v tanečním sále.

Předkládám toto: „Třída je náš druhý domov. V ní ztrávíme větší část dne. V ní budeme mysliti, pracovati, přijdou se sem i lidé podívati. Maminka přijde prohlédnout druhý dceřin domov. Na každého, kdo sem vejde, se musí třída vesele zasmát, musí dýchnout srdečností a zároveň říci, jaké má obyvatele, co tu d ě l a j í, čím se b a v í, čím si hlavičky l á m o u."

A už to tu je: „Pane řediteli," hlásí se Toník Čermákův, „dáme na stěnu Jindrovy výkresy,

obrázky, má takové pěkné!" — Jindra Černý je náš nejlepší kreslíř a malíř. „No, budiž — to bychom mohli — ale obrázky Jindrovy a i tvoje a i Růženiny by se potrhaly, zežloutly, bude potřebí je upraviti." — „Upravíme je — dáme je za rámeček." — „Kde máš rámeček?" — „Ten my uděláme!" Zaznamenávám: „Budeme dělati rámečky na své obrázky." — „Z čeho?" — „Ze dřeva, z lepenky, z lýka, také by to šlo z proutků, z plodů a jinak a jinak." — „Svých obrázků máme však málo, kde najdeme ostatní?" „Pan učitel Smrž má pěkné hrady a zámky, a vy také, pane řediteli, Alšovy, Kalvodovy, Úprkovy, Šwaigrovy, Věšínovy — ukazoval jste nám je, ty by se nám také hodily." „Dobře — půjčím je — a i pan učitel — ale jen neomrzí-li vás to, tolik jich upravovati?" — Prý ne, je hodně hochů také ještě v druhých třídách a i děvčata prý mohou pomoci. „Kdy začneme?" — „Ještě dnes — po škole."

*

Ten den tedy hned po škole se hrnuly děti k dílně. Je nás však mnoho, jeden druhému by překážel. Musíme si nějak pomoci. — Školní dílnu nám postavila obec ze staré dřevěné stodoly a přilehlých k ní chlévů — na školním dvoře. Zařízení jest jednoduché, přece však již máme dvě hoblice, všechny nástroje, kterých potřebujeme, hoblíky, dláta, kladiva, kleště, pily, pilky a pilečky, brus, podpěry (pacholky), ztužidla (šrouby), úhelnice, rejsky, pilníky, vrtáčky. Jsou jednak školním majetkem společným, jednak majetkem hochů, kteří si je donesli a zde každý ve své schránce uschovává. V dílně jsou též stoly se zásuvkami a skříňkové lavičky na nástroje. Na obrázku (tabulka I.) jest takovouto skříňku viděti. Možno na ní seděti a dobře v ní nástroje uložiti či zavěsiti. Sami jsme si také vyrobili podpěrná prkénka do skříněk. V dílně děláme všechno možné. Proto tam máme

též stojany na modelované předměty, vál na hnětení hlíny a ovšem i umyvadlo. Dílna je prostičká, ale přece nám poskytuje nejmilejších chvil. Zejména v zimě, kdy v ní je teploučko. Bárta říká, že takového tepla doma nemají. To se tu tak pěkně dělá a při práci lze se i zasmát, porozprávět, zazpívat. — Kdybychom dílny neměli? — Dělali bychom přece. Vždyť lze přece hobličku také jinam postaviti, jistě bychom koutek našli, snad i ve třídě. Po práci se poklízí čistě i dílna, spořádala by se třída též.

Jsme rádi však, že máme dílnu. Je to přece jen jiné. Sem lze zaskočit, kdy nás napadne, třebas i v neděli ráno, když to v člověku všecko volá po dokončení započaté práce.

Vybavení dílny nástroji nás stálo 1.800 Kč. Hráli jsme na to dvě divadla a zbytek nám darovala okresní správní komise v Čes. Brodě. Ta vůbec je největším naším dobrodincem a mnoho nám pomohla svými peněžitými podporami. Dostali jsme je potom, když u nás v dílně byl pan rada Axamit, viděl nás v práci i všechno, co jsme vyrobili, a potom o tom ve správní komisi vypravoval. Nástroje zakoupilo ředitelství u fy. Rott (Praha I., Malé náměstí. Zašle ceník.) Upravil a nabrousil nám je náš přítel, pan mistr Holub, a naučil nás, jak si to máme budoucně obstarávati sami.

Jsme tedy v dílně. Chceme upravovati obrázky. Prohlížíme je znova. Nejsou všechny stejné. Nehodí se všem úprava stejná. Radíme se, co a jak. Budeme vyráběti rámečky ze dřeva, z lepenky, z lýka, můžeme dáti obrázek za sklo a úzkým proužkem plátna olepiti. Ale je nás mnoho. Musíme se rozděliti. Rázem se tvoří čtyři družiny. Družina, která bude robiti ze dřeva a z lýka, zůstává se mnou v dílně, ostatní dvě si odvádí pan učitel Smrž zpět do třídy. Tam to také půjde a

nebudeme prý jich my truhláři vyrušovati hudbou pil, hoblíků a kladiv.

*

Hoši se rozběhli ke skříňkám. Snášejí nářadí i materiál. Rámečky budeme vyráběti z lišt, které nám pan Holub nařezal na své, motorem poháněné pásmovce. „Pěkně stejně silné, hoši, bez suků, aby se nám dobře hoblovaly.“ — „Tahle je prasklá, ta je zkroucená.“ Toník Čermákův shromažďuje, vybírá vadné od ostatních. Vede slovo, je náčelníkem družiny. Dovede nejlépe pracovati ve dřevě, již jako nějaký učedník. Mnoho pochytil doma od tatínka.

„Každý si zhoblujete a zakulatíte jednu tyč, já začnu“ — a již upíná tyč mezi železné háky hoblice, opatrně prohlíží, aby háky nepřečnívaly, aby snad na ně hoblíkem nenarazil, a pak už lať zaobluje. Jde to hoblíkem jakž takž. „Však já si to vyrašpluji a vyčistím,“ utěšuje se a dělá místo druhému.

Potom hoblují hoši v zaoblených laťkách drážky a umlouvají se, co dále. Švižný Čermák již měří Doubův obrázek „Z Chodska“ a zaznamenává si délku, šířku, opakuje si: dvě délky, dvě šířky.

Načrtli jsme si na tabuli skizzy rámečků. Každý podle svého obrázku. Poznali jsme tu, jak se úhel 45° dá pěkně beze všeho měření a rýsování seříznouti na pokosnici. Dříve, než jsme seříznuté laťky sbili dohromady, zahráli jsme si s nimi ještě učenou hru. Složili jsme je do obdélníku a řešíme úlohu, jak vypočítávati délku a šířku obdélníku z obvodu. Jak je to teď lehounké! Provedeme znova početně měrnými čísly latěk, potom několik lehounkých příkladů z paměti. Těžší si odkládáme do měřické hodiny.

Laťky jsme složili, sbili drobounkými hřebíčky, vytmelili všechno řádně, vybrousili, přetřeli dva-

krát řídkou černou barvou fermežovou (ředili jsme terpentýnem) a když vše zaschlo, černým lakem emailovým. Rámečky byly jako polévané. Zasadili jsme obrázky. Aby bylo vše pevnější, přikližili jsme vzadu do rohů tenké trojúhelníčky, připevnili drobounkými hřebíčky, aby se na obrázek dovnitř neprášilo, zalepili jsme jej vzadu papírem.

Hoši by chtěli míti rámečky zlaté. Vysvětluji, že nemáme potřebného materiálu. Snad později, až se zmůžeme. — Vykládám, že známe dvoje zlacení: klihové lesklé — méně trvanlivé, málo vzdorující horku a vlhku, a olejové — trvanlivé. Musili bychom míti tyto věci: tmel ze žlutého klejtu, čistou bělobu, lněný olej, sikkativ a terpentýn, pemzu, přesličku, kousek sukna, gumový pokost lakový, poliment, kožený polštářík vycpaný žíněmi, nůž ostrý na obou stranách a zlaté plátky. Tmelem bychom vymazali v rámečku všechny trhlinky, dvakrát jej natřeli bělobou, pak vyhladili pemzou, poté opět natírali až čtyřikrát tmelem smíšeným se lněným olejem, sikkativem a terpentýnem. Tento nátěr pak vyhlazujeme pemzou, přesličkou, suknem zvlhčeným v líhu nebo terpentýnem a jemným práškem pemzovým. Před prací bychom přesličku namočili ve vodě, aby byla křehká, a potom tolik navlhčovali, aby nemazala.

Když jsme rámeček vyhladili, natřeme jej dvakráte gumovým pokostem lakovým a přetřeme polimentem rozpuštěným v kořalce.

Poliment se skládá z 8 dílů červeného bolusu, 1 dílu krevele a 1 dílu tuhy. Každá hmota se jemně utře s vodou, smísí s trochou dřevěného oleje a rozmíchá s tolika díly pergamenového, teplého a řídkého klihu, až povstane hmota k natírání způsobilá.

Kousky zlata si nařežeme na polšťářku. Plátky zlata přenášíme štětcem na předmět (počíná se prohlubeninami), štětcem se přitlačí, načež se nechá

všechno několik dní uschnout. Po zaschnutí se předmět lakuje kopálovým pokostem a třeba se ještě vyleští kouskem sukna nebo kůže, zvlhčené kapkou oleje olivového. (Volně podle inž. Berounského „Zpracování dřeva“ v „Domácí dílně“.)

Podíváme se nyní k družině lepenkářů. Mají na stole mnoho obrázků, pohlednic. Vykládají mi, že budou lepiti prostou lepenku. Řežou z ní obdélníky; jak vidím, pečlivě měří a hovoří skoro tak, jako jsme my hovořili při skizzování. Vypadá to spíše jako měřictví. Pěkně si lepenku podkládají, aby neřezali do lavic. Dostali se k tomu tak: Františk Valentů má nůž jako břitvu. Vypůjčil si jej od dědečka — obuvníka. Krájí dobře kůži, natož lepenku. — Přiložil, zařízl a už byl nůž v lavici. Hoch se zaraženě podívá — na štěstí brzo zarazil, takže škoda je sotva patrna, ale rázem se pamatuje: „Dědeček řeže všechno na topolovém prkně.“ Máme je tu také. A již je prkénko na stole a Františk vykládá hochům, takové že je nejlepší; není na něm znáti léta. Hoši řežou. Sklánějí se, oddychují; jde to těžce. Brzo jim ruce umdlévají, pouštějí nože a prsty roztahují. „Musíte řezati jako já.“ — Pan učitel Smrž má nůž kolmo postavený, řeže špičkou podle železného pravítka. Položil si je na předrýsovaný obdélník a jak řeže, odpadají úřezky, aniž zařízl do obdélníku. Lepenkové obdélníky jsou konečně vyříznuty. Nastává vzájemná prohlídka práce. Je hodně žárlivá, i nejmenší chybičku objeví. Zvláště jsou posuzovány pravé úhly obdélníčků.

Hoši budou nalepovati obrázky do obdélníků dextrinem, neboť bude nejdříve rozpuštěn. — Do skleněných misek od holičského krému nasýpají žluťounký dextrin, polévají jej vodou a rozmíchávají dextrinové žmolečky. Dextrin by měl býti vařen, až by se zpěnil. Dostává sice hnědou barvu, avšak lépe lepí. Chceme-li lepiti klihem, roztluče-

me jej na drobné kousky a necháme státi ve studené vodě přes noc, aby rozměkl. Druhý den dáme nádobku do větší nádoby s vodou a tu vaříme. Vodou se zahřívá a taví klih; když vychladne, podobá se rosolu. Klih se nám však na každé lepení nehodí. Snadno praská. Takové předměty, které po nalepení máme ohýbati, lepíme škrobem. Knihař nalévá řídké těsto z pšeničného škrobu nebo z mouky do vařící vody. Obého stejně mnoho. Přidá trochu vody, vaří vše znova a míchá stále tak dlouho, až je škrob dosti hustý, aby se pěkně rozmazával. —

Budeme lepiti. Hoši se hned hrnou pro dřívka, jiní by chtěli prstem. Pan učitel však vytahuje několik štětců s krátkými štětinami. Má i delší štětce, které jsou motouzkem v půli převázány. Štětce rozdal, poradil, aby nejprve obrázek přizkusili, jak jej umístiti, aby si to poznamenali dvěma tečkami, a práce šla. Obrázky byly přilepeny, ale: 1. ten má kolem obrázku lepidlo; 2. onen má obrázek zamazaný; 3. jiný na stranu, protože mu sjel; 4. rohy se odlepují. Pan učitel vysvětluje: 1. aby vždy lepidlo rozetřeli tak, aby nebylo nikde nahromaděno, neboť potom se zpod obrázku vytlačuje; 2. že je třeba bráti obrázek jen do čistých prstů, položiti na roh lavice, lepidlo rozetříti nejdříve ve středu a poté teprve na rohu lavice, natírati kraje směry, jak naznačuje obrázek 1. na tabulce 12.; 3. aby namazali dobře kraje a rohy; 4. aby nemyslili, že čím více lepidla, tím lépe drží. Naopak, dobře lepí a drží málo lepidla, ale dobře rozetřeného.

Druhý pokus se zdařil mnohem lépe a zdar poctivé práce vykouzlil jas na dětských tvářích. Vlhký hadřík odstraňuje skvrny, kde se přece ještě vyskytly. Hoši přidělávají pak ještě plechové závěsky.

Seřadili jsme obrázky pěkně vedle sebe a prohlížíme. Kritisujeme. Nejsou špatné, ale přece prý mohly býti parádnější. Jsou prý „na jedno kopyto".

Lepenka je příliš jednoduchá, mohla by se polepiti a pak teprve na ni upevniti obrázek. Nebo by se mohl vyříznouti uvnitř obdélníčků nový obdélníček jako okénko a obrázek zaň připevniti, aby okénkem koukal.

Pobízím hochy, aby to zkusili sami a přinesli mi to ukázati.

Druhý den mi někdo klepe na dveře. Hejtík. Nemá už maminky, má jenom její obrázek. Má jej velmi rád. Udělal prý si na maminku rámeček a nese mi jej ukázati. Lepenkový obdélníček seřízl v rozích, polepil jej tónovým červeným papírem, vyřízl okénko a pod ně připevnil maminčin obrázek. Nahoře prorazil 2 otvory a jimi provlékl barevnou stužku. Na červený rámeček namaloval zlaté srdíčko. Chtěl snad říci, že maminka měla srdíčko ze zlata, nebo že on ji měl jako své zlato. Měkce jsem jej pohladil, hochům ve škole pak obrázek ukázal i o něm vypravoval. (Tab. 12., č. 2.) Pro povzbuzení. Bylo vydatné.

Výroba rámečků nám vyplnila několik dní. Abych věci netříštil, vypravuji o tom dále. Podle Hejtíkova vzoru jsme vyráběli rámečky na obrázky spisovatelů. Rámečky polepované na jedné straně se nám kroutily. Přemýšlíme. Způsobuje to jistě lepidlo, jak schne, vlhký papír, jak se stahuje. Když napínáme vlhký papír na rýsovací desku, také je napřed samý záhyb, ale jak schne, stahuje se a narovnává. Musíme tedy na druhou stranu rámečku dáti zápasníka, který by kroutil opačně. Síly se vyrovnají. Polepili jsme tedy rámečky vzadu obyčejným papírem a hle, rámečky zůstávají rovné!

Ač jsme pracovali pečlivě, měla naše práce vadu. Rámečky přece jen nebyly dokonalé. Na okraji se jim odlepoval papír. Co tedy? Papír ustřihneme

větší, na hranách zahneme dozadu a potom teprve přilepíme „zápasníka“ na záda. Trochu přemýšlení nám dal však papír při rozích. Nahromadil se nám tam. Co s ním? Pan učitel ukazuje všem na velkém vzoru. Přehýbá papír nejprve přes levý a pak přes pravý okraj rámečku. Nahoře a dole zůstává mu polep ještě nepřehnutý. Přitiskne přehnutý okraj k přečnívajícímu okraji polepu a obému zpět, vytlačuje si na něm konturu horního okraje, sestřihne roh. Podvléká přehnutý sestřižený okraj rámečku a vzniklý tak trojúhelníček odstřihuje. Pak teprve přehýbá a přilepuje horní a dolní okraj se sestřiženými cípky. (Viz tabulku 12., č. 3.)

Od této chvíle jsme vyráběli rámečky již jen takto a změnili jsme je již jen tím, že jsme neproráželi otvorů pro růžovou šňůrku, ale přilepovali jsme ji jen kouskem papíru „pod záda“. (Viz tabulku 12., čís 4.)

Rámečky jsme zdokonalovali též jinobarevnými obrubami ze chagrénového papíru. Úzké pruhy papíru (asi 1½ cm široké) jsme přeložili podle delší osy, natřeli lepidlem. Abychom pásku nezamazali, natřeli jsme si zinkový plech mýdlem a nanesli naň lepidlo. Na zinkový plech jsme pak přitlačili pásek lícem navrch. Natřený pásek jsme přiložili na hranu lepenky tak, že krátká ona páska tvořila i s rovinou lepenky i s hranou pravý úhel, přitiskli jsme ke stranám a přehýbali okraje pásku na přední a zadní stranu lepenky. Aby se papír na rozích nehromadil, bylo jej tam třeba nastřihnouti (ne přestřihnouti!) a pak kraje přihnouti. Dokonalé rámečky byly potom již stále odměnou perné a vytrvalé práce.

*

Než přejdeme k družině pracující s lýkem, podívejme se ještě na naše drobné sklenáře. Zasklívají obrázky. Zasklené trpí nejméně. A jsou úhlednéné. Tím způsobem jsou nyní zasklívány a upravovány i podobizny. Lemují je plátnem — papírová lemovka by byla brzo zničena. Práce skoro táž, jak olemování nahoře popsané. Jen třeba úzkostlivě pozorovati, je-li vpředu úzký pásek černé lemovky na chloupek stejně široký. Obrázky s úzkým lemováním jsou mnohem úhlednější než obrázky s lemováním širokým.

*

Jak se nám dostalo lýka? U Špitálských měli na letním bytě paní, která mnoho pracovala s lýkem, a tak jednou maličký Špitálský přinesl do školy pěknou krabičku z lýka. Měl v ní barvy. Děti se kolem něho shrnuly a on sebevědomě vykládal, vysvětloval a že také takovou dovede. Paní prý ho tomu naučila. Ona umí nejenom takovéhle krabičky, ale i košíčky, věšáčky, kabelky, rámečky a dokonce prý Špitálských Mařence upletla i pěkný klobouček a střevíčky. Vytáhl z kapsy kousek lýka, ukazoval, jak se dá lehce otáčeti a vázati, a bylo hned rozhodnuto, že budeme také pracovati z lýka. Koupili jsme si na začátek 1 kg Raphie u zahradnického závodu Vaňkova v Praze na Václavském náměstí, lýko jsme roztřídili na: 1. vlákna neporušená, 2. vlákna krátká a 3. vlákna roztřepená. Nejkrásnější vlákna jsme namočili do horké mýdlové vody, poté jsme je v čisté teplé vodě vyprali a obarvili mořidly, která máme na moření prkének. Měli jsme vlákna pěkně červená, žlutá, modrá, zelená a černá. Rámečky mají kostru z lepenky. Kryjeme nejdříve širokým vláknem všechny hrany lepenky, aby neprokukovala, a pak oplétáme lepenkový rámeček různými směry a tvoříme z ovinů vkusné ozdoby. Obrázek dozadu přilepujeme. Abychom mohli rámeček pověsiti, pomáháme si tak, jako naši lepenkáři. Připojujeme k rámečku stužku nebo kroužek. Některé jsme opatřili vzadu lepen-

kovou nožičkou, aby mohly státi na stole. Pro informaci kolegů odkazuji ke spisu Rohlenovu „Práce z lýka". Je velice názorný a bohatě ilustrovaný. Stačí do něho nahlédnouti, kdykoliv by se naskytla potřeba, že by dítě vyrábělo něco z lýka a žádalo si rady. (Proti takovým ovinovaným rámečkům se činí někde námitky. Myslím, že to je věc mínění osobních. Dětem se rámečky líbí a rády je robí.)

*

Takto jsme si zhotovili rámečky na milé obrázky. Bylo mezi nimi mnoho Alšových. Uspořádali jsme si tudíž ve třídě Alšův oltářík. (Viz tabulku 6., č. 2.) Zatím seřazujeme obrázky jiné, abychom mohli upraviti oltářík Manesův, Kalvodův, Šwaigrův atd. Opatřili jsme si tím způsobem výzdobu schodiště, kde jsme kolem koutku Boženy Němcové rozvěsili krásné obrázky Kašparovy k „Pohorské vesnici". Jiný koutek je kolem čítárničky. Kdykoliv je u nás nějaký slavný den, jubileum, oslavujeme jej obyčejně prací. O tom ještě dále.

III. Návštěva u mistra Holuba.

Náš truhlářský mistr Holub je mladý člověk. Přičinlivý, poctivý a dobrák. Postavil si na konci městečka domeček a dílnu. Má v ní i stroje a „bzučí" mu tam od rána do večera „motor". Je přítelem dětí. Byl u nás v dílně a pomáhal nám ji zařizovati. Vybral nám, čeho z nástrojů budeme nejvíce potřebovati, připravil nám je a chlapcům je velkou autoritou. Co řekne, je svaté — vždyť je truhlář, umí dělati krásnou kredenc, stůl, postel, nač si vzpomeneš.

Neseme mu ukázati vyrobené rámečky, které jsme dělali jen tak, a jdeme odkoukati, co nám ukáže a čeho můžeme potřebovati. Vítá nás svým

bodrým „Na zdar, děti! Co mi nesete?" Usmívá se nad podanými rámečky, hlavou kroutí a již vykládá: „To musíš ten falc (drážku, mistře Holube!) — no tak tedy drážku — my již máme němčinou tak popletený jazyk — udělati jinak. Hleď!" — Béře lať, zasazuje ji pěkně do hoblice, uchopí drážník a několikerým přejetím vyhobluje lať. Drážka všude stejně široká, pěkná, čistá, nikde vyoblená, zatržená. — „Tu máš!" — béře kousek lati se země — „zkus to!" — Jindra Černý se na to rozkročil, rozehnal, po něm druhý, třetí. — „Špatně držíš hoblík — takhle — počkej, tu máš kousek, hobluj! Polož pěkně pravou ruku za klín, levou uchop za nos hoblíku, mírně přitlač, tlač stále stejně, na konci trochu nadlehči a táhni zpět! Pozor — ne tak — hleď — nakloň hoblík dříve trochu na pravo, aby želízko nešlo při zpáteční cestě po dřevě, a smýkni zpět po hraně! — Tak!" —

Absolvovali jsme ve chvilce kurs hoblování. Ve škole prý se tomu máme doučit, tady na to není času. — Je docela rozumný ten mistr. Pozoruje, že moji hoši šilhají po motoru, který právě pohání kruhovou pilu. I vykládá: „Pro člověka, jako jsem já, je stroj nezbytným pomocníkem. Hleďte, hoši, tamta prkna před okny budou do týdne všechna zpracována. Kdybych neměl strojů, jak dlouho by mi to trvalo! Co času bych ztrávil ručním řezáním a hoblováním! Všecko, co udělám pomocí strojů, může býti lacinější. Proč?" Hoši povídají a hned trochu počítáme. „To není tak jen u mne, to je u jiného též. Proč máte, Vomáčko, doma secí stroj, žací stroj, mlátičku, řezačku atd.? Krájej řepu nožíkem kousek po kousku! Vidíš! — My ovšem ruční pilky také potřebujeme. A teď si vzpomínám: Umíš řezati dobře?" — „Bodejť bych neuměl!" vyhrkne Bohouš. Dostane prkénko a na něm narýsovanou přímku. „Přeřízni prkénko, ale přesně v té čáře!" Pilka zadrnčela, zahopkovala

— smyk sem, smyk tam — Vomáčka rudne a dílnou se ozývá hlasitý smích. Mistr vzal pilku a mžikl okem po ostří. „Víš, to se dívám, není-li zkroucena. To vždycky musíš, i přesvědčiti se, je-li dosti natažena a ne zase přetažena. Pilku takhle přilož k narýsované přímce a volně — takhle — táhni kupředu — zpět — nekruť, netlač! Zkus! — Hleď — pilka ti jde stranou nalevo, nadlehči trochu, nahni rám na tu stranu, kam ti pila ujíždí, řež krátkými řezy volně, pak rychleji, až pila jde správně. Netlač, násilím kroucení pily neodstraníš, správně neřízneš, mohl bys přelomiti plech nebo ramínko!" — Hoši řezali.

„Tohle ještě jde!" vykládá Čermák, „ale vyřezati okrouhlé prkénko, to je již těžší!" — Dovídáme se, že se musí řezati krátkými řezy, volně, na pilku netlačiti, spíše nadlehčovati a rám tak nahýbat, aby pila běžela v předrýsovaném oblouku.

Pan mistr nám ukázal narychlo ještě motor, vysvětlil leccos a jdeme.

„Má to hezké pan Holub," povídáme si po cestě. „A ještě před dvěma roky skoro nic neměl!" — Kuji železo. Vykládám o práci, o jejím ovoci, o přičinění lidském a ušlechtilé snaze. „Vidíte, hoši, tenhle Holub nevysedává v hostincích, nehraje karet, nekouří, jen na svou živnost myslí, jak by ji zvelebil a všechny své peníze jen tomu obětuje. Povede se mu ještě lépe, snad z něho bude jednou zámožný muž. A přece není lakomý, je účinlivý, rád se zasměje též, je při všech starostech veselý a milý."

Byli jsme v dílně, když k nám vešel pan mistr Holub se svým „Na zdar, děti!" Přišel prý se podívat, roste-li z některého chlapce dobrý truhlář, a jestli si zapamatovali, jak se hobluje a řeže. Dal si ukázati. Zas mu to nebylo vhod. Máme prý nástroje tupé a i řezník prý, který měkké maso seká, musí míti nástroje ostré. „Pojď sem — vyndej to

želízko i klopku z hoblíku! — Ne — ne kladívkem!" Rozpačitě tahá Jindra želízko i klopku z hoblíku. Nejde to. „Takhle, hleď!" Mistr sevřel želízko i klopku v ruce a udeřil na tvrdé místo hoblice, tam, kde je podstavcem podepřena. Želízko i klopka mu zůstaly v ruce. Mistr poučuje: „Netluc nikdy kladívkem na hoblík, poškodil bys jej. Hoblík musí dlouho vydržeti, já své hoblíky občas maži celé olejem, politurou, aby jejich dřevo bylo těžké a tvrdé (těžším hoblíkem se lépe hobluje). Také dej pozor, kam smíš udeřiti do hoblice — jen tam, kde je podepřena. Pojďte, hoši, budu brousiti." Hrneme se k brusu. Mistr polévá brus, chápe želízko pravou rukou na konci, prsty levé ruky klade na ostří, sevře pevně lokty k tělu — pravý loket docela o bok opírá a opře želízko zbroušenou částí o brus. „Toč!" Želízko tiše naříká, jak je brus otírá, a mistr zase vykládá, proč se musí státi tak, jak on to učinil. To proto, aby želízko pevně drželo a nemohlo brusu uhýbati. Má dvě strany; ta, co je teď nahoře, to je pravá strana, ta zbroušená jest levá. — Mistr přestává a prohlíží ostří nože. Má slabou jehlu na pravé straně. Otáčí želízko v ruce a ukazuje nám zbroušenou stranu. Slyšíme, že zbroušená plocha nesmí býti vyoblena nahoru, spíše jako břitva dovnitř, že ostří musí býti kolmé k bočným stěnám želízka, rohy že mohou býti trochu strženy, aby nevyrýsovaly při hoblení ve dřevě stop. Podáváme mu malý brousek — obtahováček mu mistr říká — vidíme, že želízko i teď drží jako dříve, toliko ne tak pevně, že želízkem přejíždí v úzké elipse po celém brousku, aby ho všude stejně ubývalo a zůstávala mu rovná plocha bez vybroušených prohlubenin. Mistr pak klade želízko ještě na brousek plocho na pravou stranu, obtahuje opatrně opět v elipsách a vykládá, že nejdůležitější zde jest dbáti toho, abychom želízko nezbrousili též na

pravé straně do protiúhlu břitového. Želízko jest ostré, lze-li jím ruku holiti.

„Když jsme v broušení, naučím vás brousiti ještě pilku. I to je důležité pro vás. Co je to za hocha, který nosí v kapse tupý nůž! Zrovna tak, pracuješ-li hoblíkem, měj jej vždy ostrý, řežeš-li pilkou, musíš si ji umět nabrousiti. Či rád bys platil za broušení, když si to můžeš udělati sám?"

Mistr zašroubovává skřipec do hoblice a upevňuje v něm pilu jedním koncem. Prohlíží zuby a vysvětluje, že musí býti všechny stejně vysoké, stejně odkloněny. Kde toho není, ihned opravuje. Vykládá, proč. Má-li pilka zuby nakloněny více na levou stranu, utíká při řezání také nalevo. Pilku brousí pilníkem. Chápe jej lehce oběma rukama za oba konce, zasadí k ostří zubu a přetáhne směrem od sebe. Zpětný pohyb vykonává s maloučko pozdviženým pilníkem. Každý zub přetře pilníkem týmž počtem tahů. Dbá, aby pilník měl stále stejnou polohu, byl stejně odkloněn od plechu, aby nabroušené zuby byly shodné. Dovídáme se též, že pilky na rozřezávání mají zuby ostřeji zaúhlené, pilky drobnozubé mají zuby úhlů méně ostrých. Napiali jsme nabroušenou pilku a zkusili. Řezala krásně! —

Rozešli jsme se a já jsem cestou domů přemítal o tom, že takovéhle návštěvy u živnostníků mohou dobře nahraditi učitelské kursy. Sám jsem mnoho získal. Byli jsme si s hochy pro poučení ve skutečném životě. A teď se již můžeme pustiti směle do všech drobných prací. Dlabání? Zatím nepotřebujeme. Pro naši potřebu dobře stačí sklížení, spojení hřebíkem, šroubkem. „Vždyť my to také děláme," říká mi po cestě mistr Holub.

IV. Poličky.

Ve III. ročníku jsme malovali talíře. Zkusili jsme nejprve malovati na obyčejných talířích málo stálými emailovými barvami (dají se snadno seškrábnouti), a když se nám věc dařila, pustili jsme se do prací barvami pro malbu porculánu. (Obchod Baldové, Praha II., Spálená ulice.) Barvy jsme ředili čistým terpentýnem anebo terpentýnem na slunci zhuštěným (v obchodě pod jménem „Dicköl"). Do barvy vymáčknuté na sklíčko jsme přidali kapičku čistého terpentýnu, chtěli-li jsme, aby barva zůstala tmavá. Terpentýn vyprchá před vypálením. Chceme-li míti světlejší tóny barvy, přidáváme kapičku zhuštěného terpentýnu, který se při vypalování vypálí, a barviva sedí v porculánu méně.

Důležito jest vždy barvu dokonale na sklíčku rozetříti špachtlí. Krupičky, které se nám při tom objeví, musí zmizeti. Namalovali jsme mnoho pěkných talířů; vypálil nám je v Praze ve Štěpánské ulici pan Bubník. Rozmnožili jsme jimi výběr dětských památek na školu. Kam však s nimi? Odnésti je domů? Rádi bychom se také pochlubili, až někdo k nám přijde.

V naší staročeské chalupě jsou na stěnách poličky na talíře, hrnečky, džbánečky. Nuže, odtamtud jsme si přinesli myšlenku, že si na stěny třídy uděláme také poličky. Vyrobili jsme jich několik. Máme teď poličku Černého, Jungrovu, Müllerovu, Vomáčkovu atd. — vždy podle tvůrce pojmenovanou. Všichni mi na konci roku přišli ohlásiti, že poličky darují třídě, a že se přijdou na ně podívati. To když jsem se s nimi (chlapci III. roč.) loučil v pohnuté, srdečné chvíli a když mi nehledanými slovy říkali, že na školu budou vždycky vzpomínati a že ji budou míti vždycky rádi.

Jak jsme takovou poličku (viz tab. 4.) tvořili?

Předně nezbytná porada. Chut k práci tu jest, ale smutně prohlížíme svou zásobu prkének. Z těch by se dala nanejvýš udělati polička na talíře z trpasličího nádobíčka, ale na polici pořádnou, pro pořádný, skutečný talíř, dva, tři talíře nenacházíme nic. Budeme čekati, až si budeme moci opatřiti prkna? Ne. Na půdě je veliká bedna. Brzy je v dílně, tucet rukou se na ni vrhá a skládá z ní pěknou hromádku prkének. Mimochodem podotýkám, že mne hoši tím způsobem připravili o veškeré bedny a když ani ta zásoba nestačila, snášeli je, odkud mohli, kde je vyprosili nebo lacino koupili. Když jedni rozbírají bednu, druzí rovnají pokřivené hřebíky (můžeme jich opět potřebovati), třetí připravují, brousí nástroje, roztloukají klih. Pak pracujeme zase dohromady. Z malých prkének sestavujeme modelky, jen tak a pouštíme úplně uzdu fantasii, jaký tvar dáme poličce, dopodrobna pohovoříme, čeho musíme dbáti, aby polička byla pevná, aby v ní pěkně talíře stály, aby nic pokud možno nezakrývalo jejich malby, aby měla také plošky k ozdobení, k pomalování. Bez toho by nás asi mnoho netěšila. Musí to býti čistá, solidní, svědomitá práce, musí nám ve třídě „dělati parádu".

Črtáme opět tužkou na odpadcích, křídou na tabuli různé tvary základní (zadní desky, na kterou chceme upevniti dno i bočné stěny) a přicházíme na myšlenku, abychom měli tvary souměrné, že je můžeme vystřihnouti pěkně z přeloženého papíru.

Připravujeme si, vybíráme vhodná prkénka na zadní stěnu poličky. Prkénka jsou úzká, je třeba je skližiti. Klademe je na stůl vedle sebe, abychom se přesvědčili, jsou-li všechna asi stejně tlustá, a označujeme si na nich tužkou jejich složení (viz tab. 14.). Potom jedno po druhém (nejprve ozna-

čené jedničkou) vkládáme do předního vozíku hoblice, úzkou hranou vzhůru, a snažíme se ji vyhobliti co nejrovněji. Podobně učiníme na prkénku dvojkou označeném, přikládáme prkénka stěnami, které budeme kližiti, k sobě a díváme se proti světlu, není-li někde ani nejmenší skulinky, přiléhají-li stěny k sobě přesně a úplně. Tak připravíme všechna prkénka ke skližení. Stavíme klih na oheň, aby se nám zatím rozpustil, bychom neztráceli potom času. Prkénka skládáme do pacholku, připravujeme si klíny k sevření, pak je na hranách zahříváme a potíráme klihem, ne hustým, spíše řidším, aby vnikl do všech pórů a zůstal po natření ještě tekutý. Natřené hrany rychle k sobě v pacholku složíme a klíny sevřeme. Aby se práce dařila, musíme míti dobrý klih, nezapáchající, rozdělaný ve dvojitém kotlíku, jak bylo výše již popsáno. Klih nanášíme štětcem krátkých štětin. Skližená a zakližená prkna zůstanou v pacholku až do druhého dne. Teprve potom klíny odstraníme a skližené prkénko krásně navrchu i vespod ohoblujeme a buď podle papírového střihu nebo předrýsovaných kontur vyřízneme jeho tvar (tab. 8.-1a). Vyřežeme si pak postranní díly (tab. 8.-1 b), úplně shodné; také ty čistě zhoblujeme a vybrousíme, postavíme na základní desku přesně do míst, kde budou připevněna, obrýsováním si jejich umístění na zádech trvale zaznamenáváme a vyměříme si potom velice snadno přesnou délku dna (a b—b c, tab. 14.—2.) i příčky (d e), která bude talířům podpěrou. Úvahou a přemýšlením došel Jindra k tomu, že zhotovil příčku delší o tloušťku obou stěn a ještě o kousíček delší — to prý přidává pro případ zmýlení a na začištění. — V bočných stěnách prý otvory vyvrtá a příčku tam zakliží. Příčka byla čtyřhranná, konce pak pěkně zaoblil, aby šly do vyvrtaných otvorů. „Dobře, co budeš dělati dál?" — „Teď si přišroubuji stěny a pak tam příčku za-

strčím a zakližím!" — „Pojď, zkusíme to!" Přiložil jsem, postavil obě bočné stěny k zadní stěně a pevně přitiskl. „Teď tam tu svou příčku vlož!" — Jindrovi vysvitlo, že musí spojiti nejdříve obě bočné stěny příčkou a teprve potom že může vše přišroubovati (tab. 14.—3.). Vyhledal si špulíř vhodného průměru, zasadil do kolovrátku, obě bočné stěny položil přesně na sebe, podložil ještě odpadkem, sešrouboval a vyvrtal potřebné otvory. Do nich pak zaklížil příčku, přečnívající kousky uřízl a začistil.

Když si ještě připravil dno, šlo o to, jak celou poličku dáti dohromady; zjistiti místa, kde budou šrouby.

Posloužil mu obrys úzké plochy bočných stěn na zadní stěně. Rozumoval, že dá raději šroubky tři, aby bočné stěny neodstávaly, a úzkostlivě, na chloupek si vyměřil na obou obdélnících a b c d, e f g h (čís. 4., tab. 14., body 1, 2, 3). Vyvrtal otvory pro šroubky, šrouboval a v malé chvíli vítězoslavně zvedá poličku do výše s výkřikem: „Už ji mám!" Ukazuje ostatním, jak k bočným stěnám a zadní stěně přišrouboval dno a jak si to všechno vyměřil.

„Kam budeš malovati?" — „Semhle," ukazuje na zadní plochu. „A tyhle úzké plochy bočných stěn necháš tak? Pro malování jsou úzké, a přece se mi zdá, že by to bylo hezké, kdyby i na nich byla ozdůbka." — Udělám je širší." — „Jak?" — „Pokryji lištami tenkými a ty pak omaluji."

Dalo mu to ještě hodně práce. Co se ještě naměřil, napřibíjel, ale když pak vše pěkně vybrousil, obarvil a emailovým chrpovým lakem přetřel a omaloval, měl jednu z nejhezčích poliček.

Na přiložených obrázcích jest viděti různé tvary těchto poliček. Vyrobili jsme jich několik, hoši je různě podle své záliby zdobili a staly se nám nejmilejší ozdobou ve třídě. Na nich jsme vy-

zkoušeli svou truhlářskou dovednost, takže nám potom výroba čítárničky a výroba koutových poliček nedělala již obtíží.

Koutové poličky jsme zhotovili pro několik váz. Vázy jsou ze starých petrolejových nádob, jak to doporučoval již Krátký. Kovář nám uštípal jejich hrdla a my jsme je pak omalovali emailovými barvami. Je to hřích proti vkusu? Smrtelný snad ne. Vázami jsme si způsobili mnoho radosti, pochválil nám je kde kdo a mohli jsme je i kolikráte prodati, zejména když se dostaly na hospodářskou výstavu do Prahy, aby zdobily oddělení státních lesů. Ale neprodali jsme jich a neprodáme. Ozdobujeme jimi kouty chodeb, síní. Máme u nás hodně rákosu. Několik jeho prutů ve váze — a již takový smutný kout oživl, zkrásněl.

Výroby koutových poliček nepopisuji; bylo by to snad zbytečné. Jsou snadné. (Obr. 2., tab. 8.)

V. Knihovnička. Koutky literární a oslavné.

Na stole leží několik dětských časopisů. Jsou ušpiněny, potrhány, jak jdou z ruky do ruky. Vyzdvihuji je do výše. „Co s tímhle? Není škoda těch pěkných sešitů? Jsou tak zničeny! Jako byste si jich málo vážili! Píšeš slohový úkol a co se napřemýšlíš, než jej dáš dohromady, co ti to dá práce! Kdybys měl opsati na příklad jenom „Pod Lipany", tohle jediné číslo, jak bys asi naříkal. Dovedeš uvážit, co dalo práce vypravení čísla? Tomu, kdo skládal články, tomu, kdo je řadil, tomu, kdo obrázky pořizoval, tomu, kdo sázel, tiskl, vázal atd.? Je tam tolik pěkných myšlenek, zasluhují si ti, kteří je myslili pro tebe i pro ty, kdož přijdou po tobě, aby jejich dílo bylo v takovéhle vážnosti? Hoši, knih, časopisů si vážte, mějte je rádi! Najdete v nich dobré přátele i tehdy, kdy-

byste mezi lidmi žádného již nenašli! Šetřte jich! Z těchto sešitů by mohly býti pěkné knihy. Co myslíte, nebude to pěkné, až po letech někdo dostane do ruky knížku — letošní ročník „Pod Lipan“ a najde tam obrázek, jak Calda s Vomáčkou barví svůj květinový stolek, Müller se Špitálským buduje palác pro špačky atd., a kde se dočte, jak jsme my letos v dílně pracovali a co jsme všechno vyrobili?“

Hoši přemýšlejí. To je jisté, sešitky musíme nějak ochrániti, abychom z nich měli pěkné knížky. Synek hostinského navrhuje rámy rákosové a časopisy v nich věšet na věšák, jak i on to doma dělá s novinami. Dal by se třebas takhle udělati z proutků — a již popisuje, jak by sbíjel, svazoval proutky. „Zkus, udělej nám jeden takový rámec, užijeme ho jinak — ale pro naše listy se mi jaksi nezamlouvá. Víte proč?“ — Hoši hádají. Na časopisy se práší, teplem se listy kroutí, sbalují, na slunci žloutnou. Rámec se nám hodí, chceme-li a budeme-li chtíti vyvěsiti něco na krátkou dobu, ale takový list tu máme třebas celý měsíc.

Pepík ztichl — třída přemýšlí. Pomáhám. Co má kniha, aby byly její listy ochráněny? Desky. Rozjasnilo se. „Budeme dělati desky. Nakreslíme si, jak budou vypadati, aby se časopis mohl do nich zasunouti, aby nevypadával a abychom jej zase snadno vyňali.“ Dohodli jsme se — máme zase prodílnu práce dost a dost. Přece ještě něco! Kam budeme desky dávat? Máme tu „Úsvit“, „Pod Lipany“, „Klas“, „Zlatou bránu“, „Skřivánek“, „Časopis dorostu československého červeného kříže“, kam s tím se vším, aby časopisy, které jsou pro všechny, byly přístupny všem kteroukoliv chvíli? „Přiděláme k nim kličku ze šňůrky a zavěsíme na místě, kam každý bude moci.“ Hledáme místo. „Nejlepší je uprostřed na zadní stěně.“ V čítárně čítáme také knihy. Na knihy nemůžeme udělati desek. — Tak docházíme k potřebě knihovničky.

Zase porada, jak bude knihovnička vypadati a že by mohla míti dole věšáčky na časopisy. Ovšem bude pomalována zase pěkně, musí býti zase krásná, aby nám ve třídě „dělala parádu“!

„Děti, ještě si něco myslím. Budeme míti na poličce knihy, třebas též „Babičku“ od Boženy Němcové. Božena Němcová — Znáš ty Boženu Němcovou? Pověz, jaké měla oči, jaké vlasy, jak učesány? Měli bychom dobře znáti i podle tváře každého spisovatele, kterého čteme. A tak si myslím, že nám k té knihovničce, k těm časopisům bude ještě něco scházeti.“ — Děti uhodly; kolem knihovničky vytvoříme kruh spisovatelů. A když bude míti některý z nich svátek, dáme jeho obrázek doprostřed, ověnčíme, kytičku mu podáme, postavíme na knihovničku.

Tak u nás vznikl koutek literární. Stavíme tam oltář vždy některému z drahých velikých našich lidí, když přijde jeho chvíle.

Oslavili jsme tak památku Havlíčkovu. Věnovali jsme tomu odpoledne kreslení. Nad knihovničkou obraz Havlíčkův, jehož rám děvčata ozdobila jemně věncem květů a pod obraz i kolem kytičky postavila. Pod knihovničkou pověsil Bárta obraz „Havlíčkovo loučení“, pro který zaskočil domů. Na stole pod knihovničkou jsme rozložili všechny denní listy, co jsme po domácnostech sehnali, které psaly o Havlíčkovi. Také knihy jeho a o něm. Po stranách hesla — zrnka Havlíčkova. Napsali je hoši — dlouho je vybírali, mnoho jich přečtli. Jindra Černý namaloval podle obrázku Havlíčkův rodný domek, Valenta dům v Brixenu, v němž Havlíček trávil ve vyhnanství. Přidali jsme k tomu i ilustraci našeho Caldy „Král Lávra“, ilustrace „Tyrolských elegií“. Ze všech oslav Havlíčkových, které jsem kdy prožil, dotkla se mne nejvíce tahle dětská. Dlouho nám trvala, byl již skoro večer, když jsme odcházeli ze školy. Zájmu dětí jsme

využili též slohově, nejlepší práce položili na oltář. A kdyby se i po letech někdo zeptal některého z těch dětí na Havlíčka, přesvědčí se, že vědomosti o Havlíčkovi, přijaté a zapsané v těch povznesených chvílích, jsou zapsány dokonale a trvale. Co tu výchovné příležitosti! Skřížili, soustředili jsme tu zájem učitele mravouky se zájmem učitele kreslíře, esteta, učitele češtiny, literatury, dějepisu a učitele ručních prací.

Podobných příležitostí je ve školním životě mnoho a mnoho. Není potřebí ani radikálních změn — vždyť jsme nehřešili v ničem ani proti rozvrhu, kreslili jsme přece, vkus jsme budili — ovšem hřešili jsme proti duchu staré školy a proti stupnici starých trestů, uvedše ad obsurdum trest „zůstaneš po škole", protože „po škole" jsme často všichni, žáci, sbor i s ředitelem i s paní školníkovou. A jsme velmi šťastni takhle „po škole".

*

V dílně pracujeme o knihovničce a o deskách.

Jak jsme knihovničku vyrobili, bylo by — tuším — již zbytečné vypravovati. Historie by se podobala historii o zrobení poličky na talíře. Podotýkám, že jest také jen ze sešroubovaných prkének. Obě dvě, jejichž náčrty jsou na tab. 9. a 10.

Bude však na místě rozhovořiti se ještě o výrobě desek.

Začneme opět rozborem. Potřebujeme dvou obdélníků trochu větších, než je časopis. Spojíme oba plátěným hřbetem. Mohli bychom plátnem polepiti celé desky, ale bylo by to drahé — metr plátna stojí 18 Kč. Užijeme hnědé (patentní) lepenky (1 kg stojí Kč 4.70). — Frantík spěchá, aby měl desky co nejdříve. Upozorněním, aby se plátno na koncích netřepilo, dospívá k tomu, že třeba plátna asi o 2 cm delšího, konce přehýbá a slepuje. Ale plátno se na líci pokrčilo. Co s tím? Honem na radu

k p. učiteli. Poradil nám, abychom si uřízli také sice tak dlouhý pruh plátna, ale kromě toho pruh kreslicího papíru, tak dlouhý, jako jsou desky, a široký tak, jak chceme míti široký hřbet. (Pruh kreslicího papíru se jmenuje hřbetník.) Ten ať přilepíme doprostřed natřeného plátna, vedle něho obě desky na vzdálenost síly (tlouštky) lepenky a potom teprve ať přehneme konce plátna. (Viz tab. 13., obr. 1.) Přišli jsme potom též na to, že kostí můžeme na líci dvěma rýhami podle obou desek stlačiti hřbet, že můžeme i na vlhké desce, plátnem polepené, kostí rýsovati prohloubené lesklé přímky jako ozdobu. (Kost knihařská — stačí přibroušené držátko opotřebovaného kartáčku na zuby.) Vysvitla též potřeba rohy desek ochrániti, a protože to neumíme plechem, jako to uměl knihař, který vázal starou bibli naší staročeské chalupy, obalíme je plátnem. Zkoušíme obalování rohů. Konec konců jsme šli přece zase k panu učiteli, aby radil. Poradil: „Podstrčte proužek plátna pod roh, aby byl od kraje vzdálen asi 3 mm, aby byl asi uprostřed (na kratší ose) a aby obě části přečnívajícího plátku byly plošně stejně veliké. (Viz tab. 13.—2.) Přehýbajíce plošku a, abychom zatlačili kostí trojúhelník c na plochu b, namazali jej lepidlem s b rozetřeným a pak teprve abychom ohnuli plošku b. Takové rohy, dosti špičaté, jsme lehce otupili sklepnutím (kostí, pravítkem a pod.).

Polepujeme desky vně a uvnitř. Vně papírem chagrinovým, potahovým (imitace kůže), mramorovým, tmavším předsádkovým. Světlý předsádkový se brzo ušpiní. Střihneme z papíru polepový obdélník, tak, aby se jeho šířka rovnala šířce desky, délka byla o 2 cm delší než délka desky. Položíme jej na desku tak, aby kryl kraj plátna (můžeme podle přímky, kterou jsme udělali kostí na hřbetě za vlhka) a na 3 volných stranách přečníval asi 1 cm. Pak přehneme rohy a, b, jak naznačeno dále,

aby úsečky —, — zakrývaly kraj plátna na rozích a byly od něho vzdáleny asi ½ cm, dobře přitiskneme přehnuté rohy na hranách desky 1, 2, 3, 4 a vystřihneme pětiúhelníčky. Vrchní polep pak vypadá, jak naznačeno na tab. 13., č. 3.

Poznamenáme, na kterou desku papír náleží, natřeme lepidlem, přiložíme a přečnívající okraje přehneme. Stejně se polepí i druhá deska. Vnitřní polep se dělá světlým předsádkovým papírem. Na hřbet uvnitř se položí papírový pruh širší než hřbet a o něco málo (nejvýše 1 cm) kratší, než je výška desky. Lepidlem se natrou jen úzké dlouhé obdélníčky a, b a přilepí. Na hřbetě (plocha c) se přilepovati nemá, poněvadž při zavírání desek klade odpor a později se sám odlepí. Aby papír na plochách a, b natřený nevarhaněl, je dobře natříti plochy a, b na lepence a na ty suchý papír přiložiti. Poslední práce. Na desky vyměříme z předsádkového papíru vnitřní polep na každou desku zvláště tak, že se jedna strana polepu kryje se stranou desky u hřbetu a ostatní tři strany jsou od stejnolehlých stran desky vzdáleny nejvýše ½ cm a jsou s nimi rovnoběžné. Z vnějšku kolíbáním dláta protlačíme otvor, prostrčíme jím jeden konec tkanice, otvor zatlačíme a provléknutý konec nejenom přilepíme, ale pokryjeme malým obdélníčkem. Lépe je provléknouti tkanici dříve, nežli se přilepuje vnitřní polep, a ten pak vykoná úkol obdélníčku i j k l. (Tab. 13.—4.)

Aby na zhotovených deskách rázem bylo poznati, který časopis v nich je uložen, nalepili jsme na přední stranu desek titulní list jednoho čísla."

Citoval jsem z největší části jen záznam jednoho z našich lepenkářů. Máme hochy k tomu, aby každou svou práci popisovali. Nemáme pak ovšem potíží se sháněním temat slohových cvičení.

VI. Květiny. — Květináče a stolečky.

Třídy jsme zdobili též květinami. Rozkvetly nám za okny krásnými květy, zdobily školu uvnitř i vně. Nemohu vypisovati, jak jsme došli k rozhodnutí, že budeme míti květy rádi. Byla to krásná chvilka, kdy jsem využil podané mi kytičky fialek. Nestejnost a neúhlednost květináčů nás vedla k myšlence vyráběti obaly dřevěné, pomalované, obaly z lepenky, zdobené stříhaným ornamentem. Hoši tvořili doma obaly sami z kůry, z proutí, z lýka. Obrázek v tabulkách ukáže výsledky těchto našich prací. Schází mu ovšem barevná nádhera. (Tab. 5., obr. 2.)

Na obrázku chodby jsou květinové stojánky z latěk. Nejsou naší prací původní; viděli jsme podobné v dívčí škole v Čes Brodě. Když jsme se doma marně namáhali přesně si uvědomiti, jak ty pěkné, běloučké stojánky tam vlastně vypadaly a jak je sestrojiti, poprosil jsem paní ředitelku a ona nám laskavě jeden zapůjčila. Tenkráte jsme pracovali tedy podle modelu. (Tab. 5., obr. 1. — tab. 11.) Snímali míry, rýsovali předem a potom vyráběli. Nepůvodnost nebyla na škodu zájmu, neboť v té době vládl již naší školou duch společný všem, k stejnému cíli směřující — udělati si školu, síně i chodby krásné a útulné. I když se nám to snad plně nepodařilo, má-li všecka naše práce některé vady a nedostatky, my, učitelé, jsme si vážili dětské snahy i porozumění zřejmě projeveného a uspokojovalo nás vždy vědomí, že hledáme cesty, že jdeme, že nestojíme.

VII. Hlína.

U nás jest mnoho krásných tůní.

Sedíme na hrázi, na břehu Bezednice, pod vysokými topoli. Hledíme na temnou modrozelenou

hladinu. Splývají po ní veliké listy stulíku, z jejichž náručí proti slunci vyhlédá zlatý květ. Kraj tůně vrouben rákosím. To se lehounce chvěje, kývá, kloní, jako by je kdosi rozhrnoval.

„Kde až mají tyhle topole kořeny? A kde ten stulík, leknín, bílý drobounký pryskyřník, když jest Bezednice bez dna?“ „Má dno, ale je moc hluboká.“ „Jak?“ „Tatínek povídal, že přes 8 m.“

Děti se rozpovídají, co kdy a jak se stalo, kdo v Bezednici život ztratil — utopil se. U nás je každoročně mnoho utopených. Lidé se koupají v Labi. A to, ač je tiché, přece je též lačné, má své víry, svá zlá ústa. Občas žádá oběť. — Proto jest u nás „hastrman“ znám již každému maličkému děcku. Drží děti v uctivé vzdálenosti od hlubokých tůní.

Také jsme si na něho teď vzpomněli. „Tady by se mu to sídlilo!“ „Měl by svůj palác hodně hluboko, nikdo by naň nemohl — rybky tu jsou i žáby — a zde na hrázi by asi sedal při měsíčku. Když by někdo šel, hned jako žába „žbluňk!“ byl by pod vodou.“ „Anebo tamhle na povaleném topoli by sedával blízko tůně.“ „Anebo by tamhle v rákosí číhal, hlavu z něho vystrkoval, léčky po vodě házel.“ „Však ty květy jsou zde rozhozeny po hladině jako vnadidla — zrovna tak jako v pohádce.“ —

Klademe barvu k barvě a zvolna nám rostou v duši obrázky „hastrmanova království“. Síň dole pod vodou — hluboko až u dna — stulenou mezi kořeny rákosí a stulíků jsme mu postavili ze sloupů a s věžičkami, jako zámky mívají, s velikou branou, kudy hastrman vchází, a ovšem i nezbytnou komůrkou pro ulovené dušičky. Z pohádkové chvilky jsme došli až k závěru, že všechny ty obrázky vtělíme nějak ve skutečnost, že vystavíme takový hastrmanův palác. Z čeho? Zrovna tak jako ten hastrman — z bláta, z rostlin, z kořínků, z rákosí —

Několik kroků od hráze je jíloviště. Zapadli jsme tam. —

Na školní chodbě máme nyní na poličce několik hliněných zámků. Jak jsou některé pěkné, roztomilé. Také celou tůňku, která se dá vodou napustiti, s rákosím okolo, s topoli na hrázi, s povaleným kmenem a číhajícím na něm hastrmanem.

Historie hastrmanská skončila u nás, trvajíc dlouho po tom ještě, když již jsme hastrmana vyčerpali nadobro též kreslířsky i slohově, když jsme nové pohádky o hastrmanovi skládali, když jsme si konečně i zahráli Roblovu divadelní hru „Hastrman“. K té hře jsme si namalovali sami vodníkův palác. Jaký to byl palác! Rybky v něm pluly mezi táhlými rostlinami a kořeny a všelijaká vodní čeládka tvořila hastrmanovu společnost. Jak se nám to potom v tom paláci hrálo!

Je tuším jasno, proč vypravuji o naší hastrmanské éře. Chci říci, že ke koutkům, které jsem již popsal a kterými školu zdobíme, přibývá nám koutek nový, koutek našich pohádek. Oprávněnost takového koutku ve škole vysvítá sama z oprávněnosti pohádky v dětském životě vůbec. Až dosud jsme dali dítěti vyjádřiti obrázky jeho fantasie většinou kresbou, ilustrací. Avšak co jest snazší, namalovati děj, nebo plasticky provésti? Co působí dramatičtěji, úplněji? Co je konečně dítěti zajímavější? Máme tolik krásných pohádek! Kolik tu může vzniknouti roztomilých, plastických obrázků!

Na stálé školské výstavě jsme viděli plastickou ilustraci pohádky „Dlouhý, Široký a Bystrozraký“. Figurky z vlny. Připadalo mi to všechno příliš umělé — málo dětské. Volil bych i tu hlínu — je nejtvárnějším, nejpoddajnějším materiálem, dopouští opravu a je všude. Nic nestojí.

Pohádkový koutek by nemusil býti věnován jen pohádkám. Mohl by býti věnován i pro dítě pohádkově krásným obrázkům z dětského života,

z jeho „svátků". Co tím myslím? Třebas docela prosaickou věc. Doma se zabíjí prasátko. Podnes bývá takový den na venkově jakýmsi svátkem. Vždyť se na ten den zvou ke společným hodům tetičky, strýčkové atd. — děti se na ten den těšívají, obstupují, okukují. Proč by nemohly i tento děj plasticky ilustrovat? Vavroušek doporoučí v určitém postupu výrobu uzenářských, pekařských výrobků. Proč by tedy nemohl býti vymodelován i řezník, jak ty jitrničky vyrábí?

Snad někdo namítne, že výrobky budou neumělé. Neumělými bývaly a bývají nazývány i dětské kresby, a přece některé z nich mají v sobě tolik uměleckého jádra.

Tak tedy bychom našli mnoho a mnoho příležitostí, kdy sáhneme po hlíně a kdy ona nám bude velmi vydatným prostředkem k projevům dětské fantasie, materiálem poddajným, na kterém dítě plně bude moci využíti své vzbuzené vášně tvoření. — Za plné svobody. Tuto svobodu tvoření nelze dětem při modelování vzíti, byť bychom je sebe více chtěli vésti. Brání tomu povaha práce. Zkušenost tuto potvrzuje též Vavroušek ve svém pěkném spisku „Škola modelování" (Knihovny Komenského, sv. XLII., nakl. Družstva knihtiskárny v Zábřeze.) Píše: „Že skutečně děti při modelování si nedají předpisovati, ba že jim ani předpisovati nelze, vidíme jasně na vyrobených věcech. Prohlížejme třeba 30 vrb podle návodu utvořených, na každé najdeme otvor, ale každá je jiná, ovšem ne vždy zdařilá. Víme však, že každý malý tvůrce podal to, co uměl, a že byl se svým výplodem spokojen."

Bohužel, nemám obrázku takového pohádkového koutku. Myslím však, že jest jasno již, jak takové koutky upravovati.

Nemíním, že by měl býti složen jen z hliněných výrobků, vhodně jej doplní obrázky, ilustrace, konečně třebas pohádková knížka pohádku obsahující, vhodné nápisy, pěkná ponaučení. Do pohádkových koutků bych zařadil i plastická zobrazení bajek.

Jako v kreslení, tak i v modelování z plastických hmot můžeme mluviti o plastickém zobrazování dějů (paralelně s ilustračním kreslením) a o zobrazování předmětů (kresby podle předmětů, přírodnin atd.). Tím vším se nám dostane hojně předmětů, z nichž vždy nejlepší můžeme vhodně umístiti jako ozdůbku místa, ať již je to modelovaná miska s ovocem, nádobka, neb i skupina měřických, z hlíny modelovaných těles, modelů strojnických atd. Na věcech těch ukážeme jenom, jak jsme dovedli předmětem zachytiti zájem dítěte a jak se tento — abych užil hodně drastického slova — vybil ve hmotném projevu.

Modelářská jemná hlína není již drahá. My jsme ji objednali u firmy Tichý & Bárta v Hlubočepích u Prahy teprve v posledním měsíci roku, když jsme získali něco peněz pro školu. Po celá dvě léta jsme pracovali úspěšně z hlíny, kterou hoši sami donášeli z našich mezí, jak ji kde našli. Bylo to opět jen ku prospěchu. Závodili v tom, kdo si najde a přinese hlínu nejlepší, nejčistší. Naleziště svá žárlivě zachovávali v tajnosti. Žlutošedý jíl, který snášeli, byl často promíšen kaménky, listím, proutky. Musili jsme jej čistiti. Rozmáčeli jsme kousky jílu, tloukli, přehazovali, opět tloukli, přehazovali, prošlapávali, hnětli a váleli tak dlouho, až byla hlína mazlavá a stejnoměrně propracována jako máslo. Tak jsme „zadělávali".

Později jsme přišli na to, že je v zájmu všech, abychom měli zásobu hlíny připravené, ovšem společnou. Společnou prací jsme ji snesli, společně zadělali a pak uložili v bedně vybité plechem. Hlína nesmí býti mastná, t. j. obsahující málo písku. Mastná hlína vodu pomalu vsakuje a pomalu schne.

Hlína však nesmí býti také příliš suchá, „hubená“, t. j. nesmí obsahovati písku mnoho. Taková pije vodu dychtivě, velmi rychle však vysýchá a tu části modelů, které ze spodní plochy značně vyčnívají, praskají a odpadávají. Takových modelů nelze uschovati. Hlínu k modelování vhodně upravenou poznáme, jestliže rychle v rukou uválíme tenký váleček a uděláme z něho očko. Přelomí-li se, není ještě dobře vypracována. Nedokončené modely zakrýváme vlhkou látkou. Látku stále vlhčíme. Pod ni ukládáme i zásobu hlíny, ze které jsme model pracovali. Je to důležito. Kdybychom příště hnětli zásobu novou, neuhněteme jí do téže hutnosti, jako jest model a části nově přimodelované by nám po uschnutí odpadly.

Modely sušíme — nejlepší dáme vypáliti. Cihlář, kamnář nám to rád udělá a práce zůstane navždy. Vypálený model můžeme malovati, tuhovati, bronzovati atd. Popis těchto prací však sem již nenáleží.

VII. Příklad.

Který příklad mám na mysli? Předně příklad učitelův. Snad to povede někde k úsměvu; řekne se: „Taková stará věc, uložená ve starých pedagogikách!“ Bohužel, nutno ji stále opakovati. Je-li příkladu učitelova potřebí všude ve vychovatelské práci, je tomu i zde tak. H. Solitude v článku „Technika mravoučného vyučování“, otištěném ve 12.—13. čísle letošního ročníku „Komenského“, krásně o tom píše. Solitude mi snad dovolí opakovati zde jeho slova:

„Z těchto ukázek lze viděti, že příprava na vyučování poučně-výchovné není něco nadobyčej složitého a nemožného. Přirozená morálka nevyžaduje na učiteli zázraků a rozumových nemožností; čeho však si kategoricky žádá, je opravdovost; v to, co vychovatel káže, musí skálopevně věřiti. Má oporu v prostém svědomí, v prostém úsudku, v prostém příkladu, v prostém přičinění, naopak nečiní nátlaku na zdravý rozum nadsmyslnými theoriemi, jako činí mravouky teologické. Učitelstvo ovšem bude nuceno ukázati dětem cestu mravního růstu a vzestupu; dětství má přirozené právo žádati po učiteli, aby jednal, jak hlásá, aby plnil, čemu učí a v důsledku toho připomíná vychovatelská zkušenost, že učitel umravní pouze tím, co nosí v srdci, ne tím, co řemeslně traduje (přednáší); nuže, kouříš-li a piješ-li, pak zahoď bago i smotek a odmítni půllitr, než počneš mluviti o nikotinismu a alkoholismu; chceš-li mluviti proti přepychu, odlož výstřelky ztřeštěné módy, zlaté šperky, nejezdi I. a II. třídou, nemlsej cukrovinek, neboť děti budou aplikovati mravní poučky učitelovy především na jeho osobní život. Je nesporno, že konec konců všeliká reforma mravů vyplynula vždy z celé osobnosti moralisty a ne z jeho slov. Svět musíme počít, přátelé, reformovat u sebe!“

Cituji tato slova a myslím při tom na téma své práce.

Výchovné ruční práce a výzdoba školy! Jak na tyhle věci bude mysliti, jak je prováděti učitel, kterému bude scházeti opravdovost, skutečná, vášnivá snaha změniti svou vyšlapanou cestičku — najíti novou — s obětováním osobního pohodlí? V jedné informační debatě o ruč. pracích namítl mi kolega: „Vám se to řekne, když to všechno dovedete, ale já, jak vezmu nůž do ruky, tak se říznu!“ Bylo to snad upřímné, bylo to snad jen dokumentární potvrzení Pospíšilových slov, že jsme vychovávali lidi bezruké, ale já myslím přece, že to s tím říznutím nebylo a není ani tak tragické; tragičtější, že je ten nedostatek odvahy, ta neopravdovost, s jakou se namnoze přistupuje s nechutí k tomu „zase něčemu novému“ (přece již tak sta-

rému!), k realisaci ručních prací v našich školách. Tedy předně opravdově, nadšeně chtít. Opravdovost, nadšení bude sledovati pak vášeň tvoření. Tou opravdovostí, tím nadšením se opojí přihlížející napodobivá dětská duše.

Opravdově a usilovně chtíti vytvořiti ve školách útulné prostředí. K útulnosti patří čistota, pořádek. Jak však takové útulné prostředí vytvoří anebo lépe ještě řečeno odvažuje se tvořiti učitel, jemuž je úplně lhostejný nepořádek? Podívejme se do svých stolů, do svých úředních knih, do svěřených nám kabinetů! Podívejme se do prací, které pod naším vedením a dozorem vykonávají žáci. Tam všude hledejme úzkostlivě projev svého vlastního smyslu pro čistotu a pořádek. Tam je skryta a přece zase tak zcela obnažena každému diváku naše svědomitost a naše poctivost práce.

Což je platno, rozumí-li učitel a ovládá-li dobře hesla dne, říká-li si a myslí-li si, že se jimi ve své práci řídí, když v sešitech, pracích a na pomůckách jeho žáků jest viděti, že hesla nejsou vtělována ve skutky s potřebnou horlivostí a opravdovostí!

Napsal jsem: „Podívejme se do svých úředních knih!" — Snad tím narazím. Bude se to zdáti úzkoprsé, copařské, byrokratické, nemoderní — mluviti o pořádku v úředních knihách. Já tomu rozumím tak: Leccos by se dalo odstraniti, nahraditi, zlepšiti, aby nám neubíralo vzácného času — ale dokud ty knihy zde jsou, jsou mi přikázanou prací. Jsou také zrcadlem, jak rozumím svědomitosti, jak rozumím pořádku, jak rozumím úpravě. Jsou docela okénkem do mé duše; dávají se do ní podívati, do svědomí, zdali (mohu-li tuhle práci odbýti povrchně) volky nevolky nepřenáším povrchnost i ledabylost do prací nejvážnějších, nejodpovědnějších. Hledává se v tom velkost ducha tyhle drobné denní — řekl bych řemeslné — práce hodně

zběžně odbývati, a zatím za touto velikostí se směje na vás, na pozorovatele, pitvorná figurka — šlendrián.

Je snad již patrno, co chci říci. Opravdovost v práci se na nás žádá vždycky, všude, v každém i podružném našem výkonu. Abychom se mohli opříti vždy a v každé maličkosti o prosté svědomí, že jsme kteroukoliv i obtížnou práci vykonali svědomitě, abychom měli jistotu, že příklad mé práce nebude nikoho, kdo ji bude viděti, odstrašovati, zarážeti. Hlásám-li čistotu, musím jí dbáti sám, hlásám-li pořádek, musím naň stále mysliti sám, ať cokoliv zapisuji, ať cokoliv ze sbírek dítěti předkládám a zase zpět ukládám. V přesném, až úzkostlivém pořádku, v čistotě je úspora.

Jak bychom mluvili o výzdobě školy vůbec, jak bychom mohli počíti na ni mysliti, neodstraníme-li s podlah papírků, odpadků, se stěn i s předmětů prachu a pavučin, nezavedeme-li pořádku ve svých kabinetech, kde bývá někdy směsice všech možných předmětů v neladném nepořádku? Jestliže sami nedovedeme věc dáti tam, odkud jsme ji vzali, roztaháme-li všechno, dokonce i sbírky spravované druhým kolegou, potřebujeme-li za sebou služebníka, aby za námi chodil, roztahané předměty za nás uklízel, jak bychom mohli mluviti dítěti o čistotě a pořádku jako o první nezbytné podmínce krásného uspořádání?

Jestliže je na počátku napsáno, že každý učitel musí býti vyzbrojen vkusem, jest zrovna tak důležito a s otázkou vkusné úpravy školních síní těsně souvisí, aby každý učitel byl vzorem pořádku a svědomitosti ve všech svých výkonech.

A tak mohu jen opakovati Solitudova slova: „Svět musíme počít, přátelé, reformovat u sebe!"

Který příklad mám ještě na mysli?

Příklady života. V obci se vždy najde rodina známá svým smyslem pro čistotu, pořádek, úpravu,

„kde to mají krásné". Uvnitř obydlí i zvenku i v okolí. — Poukazujme na takové případy, vybízejme, povzbuzujme k následování. Povězme dětem, že máme nejen z plných hrdel zpívati, že náš domov zemský ráj je na pohled, ale že se máme snažiti o to, rájem jej učiniti. Až rájem bude každé obydlí, bude rájem celá ves, až rájem budou všechny vsi... atd. — Vždyť k uskutečnění všeho toho není potřebí mnoho. Probuďme v dětech lásku ke květům, pak před našimi domky rozkvetou, zavoní a krásou zahýří zahrádky, zazelenají se nad našimi střechami zelené koruny a v nich se rozpějí tisíce hrdel ptačích v jásavých popěvcích. To na vsích. Ve městech budeme míti sta a sta příkladů krásných, vkusných uspořádání předmětů, obrazů, soch atd. ve veřejně přístupných sálech, výstavách, což všechno budeme bedlivě registrovati a zapisovati v duši. Do stránek, které nesou nadpis „Vkus — umělecké cítění". Příkladů výzdoby nám hojně poskytnou ilustrovaná díla. Snad i sbírku si pořídíme z výstřižků obrázků.

Krátce, jdouce lučinou života, nepřehlédněme ani jednoho krásného květu kultury, abychom jím srdce a duše nepotěšili — a také neprobouzeli.

IX. Okolí školy.

Ve stati „Příklad" jsem psal o zahrádkách před útulnými domky, o kouscích ráje. Jsou ještě dnes školy — znám jich sám několik — v pěkných a slušných budovách — uprostřed zpustlých zahrad. To snad proto, že pan řídící „není zahradník", nemá záliby v zahradnictví, nerozumí tomu, „stálo by to moc peněz" — a nejspíše asi proto, že zahrada vyžaduje hodně práce a péče.

Co k tomu říci? Kde má býti nejkrásnější, příkladná zahrada v obci, než právě u školy? Kde má

dítě najíti nejmakavější a nejsnadnější důkaz, že květy, stromy činí zemi rájem? Kde dítě chudé, z rodiny, která nemá ani přehršli své vlastní hroudy? Není to — hřích — ne, to je málo — ale přímo bezpráví páchané na dětech, které nám byly svěřeny, jestliže zanedbáme vzbuditi jemnost citu jejich pěstěním rostlin, květů, nenaučíme-li jich zamilovati si přírodu? „Člověk dobrý žije vždy ve shodě s přírodou," napsal Vrchlický — nuže, veďme tedy přírodou k dobrému člověku.

Proč to všechno píši? Vždyť je to všechno známo! Ovšem — my víme často o mnohém — a nedbáme. Píši proto, abych pomohl otevříti mříže.

Když byl u nás postaven na části školní zahrady učitelský nájemný a krásný dům a půda kol něho rozježděna, ušlapána, bylo nám jasno, co nám to dá práce, než okolí k domu přizpůsobíme.

Dům stojí na 20 m od školy, tvoří s ní skoro souvislou skupinu, což jest dobře vyjádřeno úplně stejným, nepřerušeným oplocením obou budov. Za školní budovou se rozkládá rozsáhlý dvůr.

Sotva odešel poslední zedník, vrhli jsme se všichni do díla. Dětem jsem mnoho říkati nemusil. Stačilo jim ukázati krásný plán zahrady (architekt Vaněk z Chrudimě), vysvětliti, vyvolati pěkné obrázky, jak to bude u nás v několika letech vypadati, že „to musíme míti u naší školy nejlepší" atd. — a získal jsem zástup horlivých a ochotných pomocníků a budovatelů. Stavěli jsme nejdříve v koutě rozsáhlé zahrady skálu. Opravdovou, z velikých kamenů, kterých jsme ani pozvednouti nemohli. Vysazovali jsme v ní smrčky, jedličky, jalovec, cypříše, kapradiny až z Hluboké panem učitelem přivezené a spoustu květinek (alpinek), k nimž jsme dali pěkné černé tabulky s bílým písmem jména květiny. Ty zhotovili jsme si v dílně. Tak také jsme si založili botanické oddělení, kterým

jsme ovroubili celý dvůr. V několika výpravách jsme snesli rostlinky z našeho kraje, které jsme tu mezi křovinami vysázeli a tabulkami označili. Zakládali pařeniště, ošetřovali je, sledovali vzrůst bylinek, vysazovali je, pěstili. Vysazovali ovocné stromky, krsky, kordony dvouramenné i jednoramenné, upevňovali a uvazovali na tyčkách a kůlech rovněž v dílně zhotovených. — Vykonali jsme zkrátka všechnu práci, které žádala od nás zahrada. Nemáme ji vypravenu ještě tak, jak má býti a bude, ale již nyní, když záhonky jsou přesně rozměřeny, když rozkvetly prvními květy — je pěkná a úhledná. Občané se na nás chodili dívati, pochválili, povzbudili.

Vrcholem téhle naší okrašlovací práce byla naše stromková slavnost. Vysázeli jsme 28 krásných javorů při chodníku po celé délce domu i školy. Zastavíte se u jednoho z nich a čtete na plechové tabulce nápis: „Tenhle stromek zasadili žáci III. tř. měšťanské školy Jindřich Černý, Růžena Janouchová, Anna Zámostná v roce 1923 s heslem „Za krásou“.

Jdete ke druhému, ke třetímu atd., ke všem stromkům, každý má své heslo, které důvěrně ke stromečku pronášela dívenka stromek do jamky kladoucí. „Porosteš, stromečku, k okrase naší domoviny a budeš se na nás dívati, jak i my porosteme k radosti rodičů, ke cti domova, jdouce vždy ‚Za krásou!‘“ Tak proslovily a procítily dětské duše 28 krásných hesel: „Ušlechtile! Lidstvu! Pročest! Pro vlast! Jen poctivě! S odvahou! Vlastní silou! Vytrvale! Svorně! Vždy důsledně! Hledej pravdu! Věrně! Práci svědomitou! Trpělivě! Pro dobro! Vždy skromně! S láskou!“ Dlouho před tím jsme se o nich usnášeli, vybírali je a napisovali. Dnes si je opakuje každý, kdo jde kolem. I tak konají svůj úkol.

Jak přirostl každé trojici stromeček k srdci! Vždyť je sázela, když již — již opouštěla síně školní, na památku; stromečky stojí a hlásají každému, kdo o ně pečuje a pečovati se zavázal.

Ještě dnes ze zelených korunek visí papírové ozdůbky, které dívčí ruka pietně vpletla v kadeře stromků. Co bylo otázek, co starostí, ujmou-li se všechny, nezahyne-li některý. Nezahynul — nemohl ani, byly osvěžovány láskou, která je sázela. A věříme, že nezahynou ani v budoucnu a že porostou zdárně, jako doufáme, že porostou i jejich ošetřovatelé ve zdravé kmeny národní. Všechno stromkům opatřila dětská ruka. Jámu vyházela, kůl očistila, upravila, opálila, živné prsti navezla, kořínky stromku smočila — pak jej zasazený pilně zalévala.

Co tu bylo výkonné práce — věřím — vysoce výchovné.

Zdar díla — to, že se každému úprava okolí naší školy líbila — podnítil nás k výpravě do městečka. Upravili, ozdobili jsme malý park, v němž stojí pomník našich padlých.

Chtěl jsem tímto posledním obrázkem zdůrazniti potřebu též toho, aby naše práce vychovatelská byla vidná i mimo školní zdi. Že nejen ve škole uvnitř má býti všechno útulné, pěkné a čisté, ale že i svým okolím má škola vábiti a ne odpuzovati studeností. Doprovázím-li obrázkem, nechci tím říci, že jsme u nás hotovi. Daleko a daleko ne. Nesmíme býti ani hotovi! V tom okamžiku, jak bychom stanuli a řekli si „Dokonáno!“, dokonal by u nás též všechen pokrok. Pokrok se nezastaví nikdy, ale jde vždy vpřed. Nepodávám receptu, jen ukazuji, jak jsme si počínali u nás, abych vzbudil myšlenku, jak řešiti otázku výzdoby okolí vaší školy, protože řešení bude jistě jiné — odpovídající poměrům.

Doslov.

V těchto obrázcích, jak jsem již poznamenal, nevyčerpávám všech možností. Ani mi o to nešlo. Stačí každému otevříti na př. Pátkovu knihu „Výchova samočinností“, nahlédnouti do ročníků „Našeho směru“, stačí — a to tuším je povinností každého z nás — pročísti, promysliti příslušné stati „Prvního sjezdu“, Šimkovu „Vlastivědu“ atd. atd. a není ani možno, aby nenašel výrazu pro své vlastní pochopení, jak výchovnou práci dětskou postaviti do služeb výzdoby škol.

Nezobrazoval jsem nástrojů. Máme jich zobrazených dost a dost a skutečných v každé vísce ještě víc. Nevyčerpávám technik, protože myslím, že i tak jsem někde říkal více, než přiléhá k vyvolenému tematu.

Neroztřiďuji, co je třeba míti nezbytně, méně nezbytně a co je na víc, protože práce sama nás zavede vždy k nástroji, kterého žádá. V životě jej najdeme vždy a tam máme choditi. Neucházím se o výhradu tohoto způsobu práce. Vím, že časem najdeme jistě jiné a jiné možnosti a že to bude již za rok u nás vypadati zase jinak. Ani bych nechtěl a bylo by mi líto, kdybychom dál a lépe neuměli a nemohli.

Snaha, abych ukázal, že výchovná práce nemůže a nesmí býti diktovanou šablonou, že se k mnohým zkušenostem a výsledkům dochází čistě zkusmo i chybami, způsobila, že se budou tyto obrázky zdáti někde příliš „beletristickými“. Prosím však za povšimnutí, že právě v té „beletrii“ jsou cenné naše zkušenosti.

*

Prameny, jichž jsem užil:

Frant. Pátek: „Výchova samočinností k životní zdatnosti“.

„První sjezd učitelstva československého v osvobozené vlasti r. 1920“.
Všechny ročníky „Našeho směru“.
F. J. Špala: „Ruční práce ve škole“.
K. Obkráčil: „Úvod do stolařských prací ve školní dílně“.
Inž. J. Berounský: „Zpracování dřeva“. (Domácí dílna.)
Václav Rohlena: „Práce z lýka“.
Brossmann B.: „Práce z lepenky“.
Poznámky mé a kolegy Ad. Smrže.
Poznámky a úkoly dětské.

OBSAH:

ÚVOD:

A. **Nové uspořádání učiva.** Jaký jest vztah učitele-vychovatele k dětské práci. Jak se připraviti.

B. **Krásnem zušlechtiti člověka!** Kterak tomu vyhovuje škola a kterak by snad mohla. Výzdoba školy, síní, chodeb jest hmotným projevem působení vychovatelova. Praktické důsledky.

OBRÁZKY:

I. **Jak jsme začali.** Několik poznámek technického rázu o vypalování, napouštění, mořeni, nátěru dřeva, o malování, lakování, voskování a leštění dřeva.

II. **Kterak jsme došli k myšlence a kterak nás ovládla snaha zdobiti okolí.** Koutky umělců. — Koutek Alšův. — Úprava obrázků. Rámečky z lepenky, ze dřeva, z lýka. Obrázky za olemovaným sklem.

III. **Návštěva u mistra Holuba.** Hoblování, řezání, broušení želízek hoblíků, dlát, prutu pilky.

IV. **Poličky** na malované talíře, nástěnné a koutové pro vázy. Měření, klížení, vrtání, šroubování.

V. **Knihovnička.** Koutky literární a oslavné. Výroba desek na dětské časopisy.

VI. **Květiny.** Květináče a stolečky na květiny.

VII. **Hlína.** Koutky pohádkové, plastické zobrazení bajek, obrázky ze života.

VIII. **Příklad.**

IX. **Okolí školy.**

Doslov.

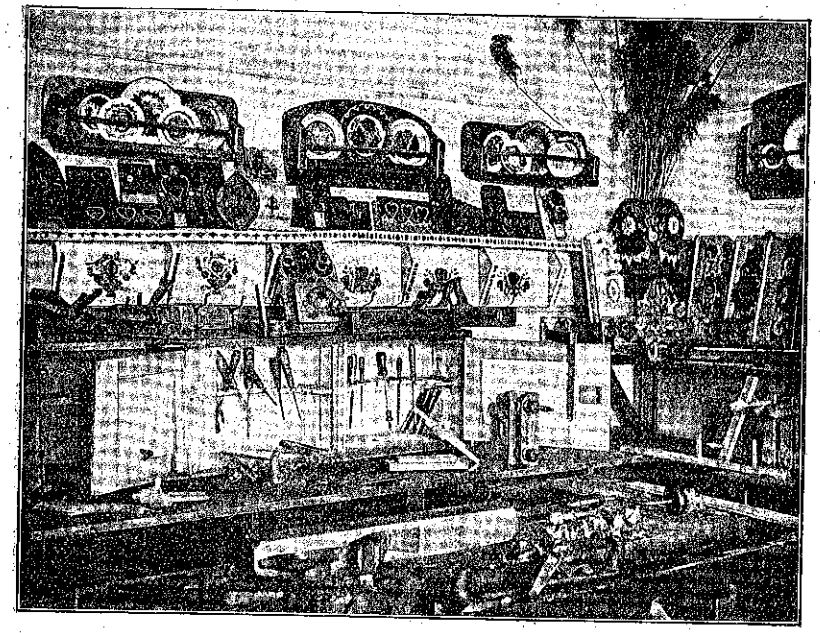

b

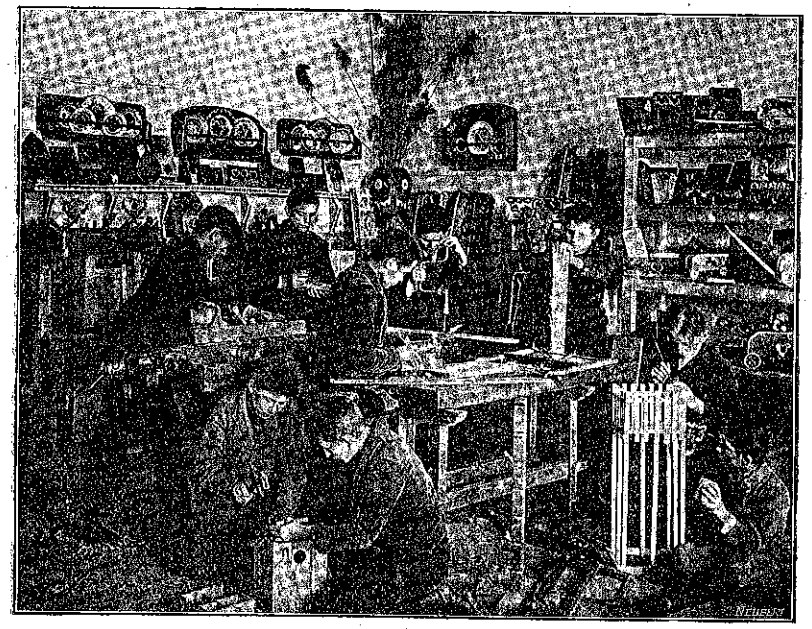

a

Tabulka I.

d

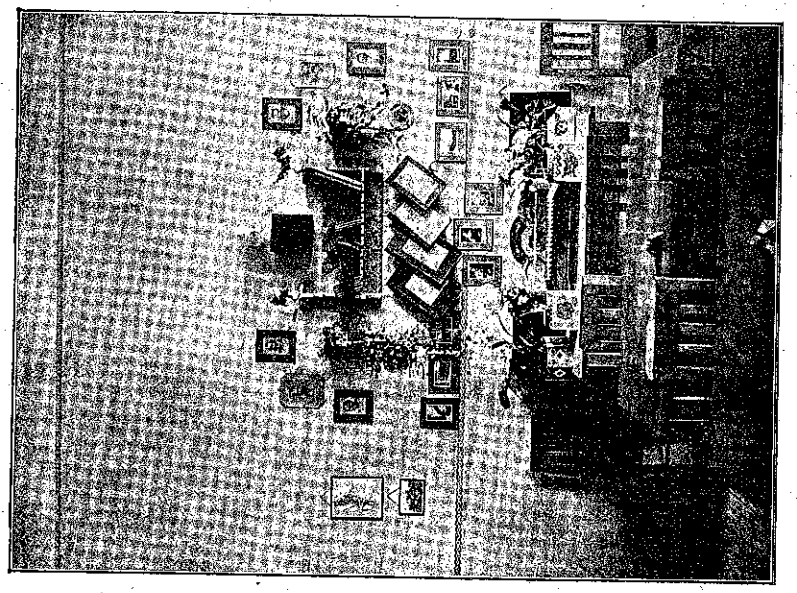

c

Tabulka 2.

Tabulka 3.

e

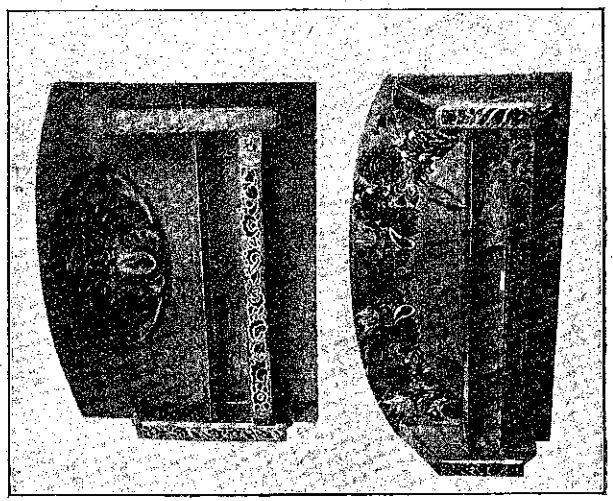

g

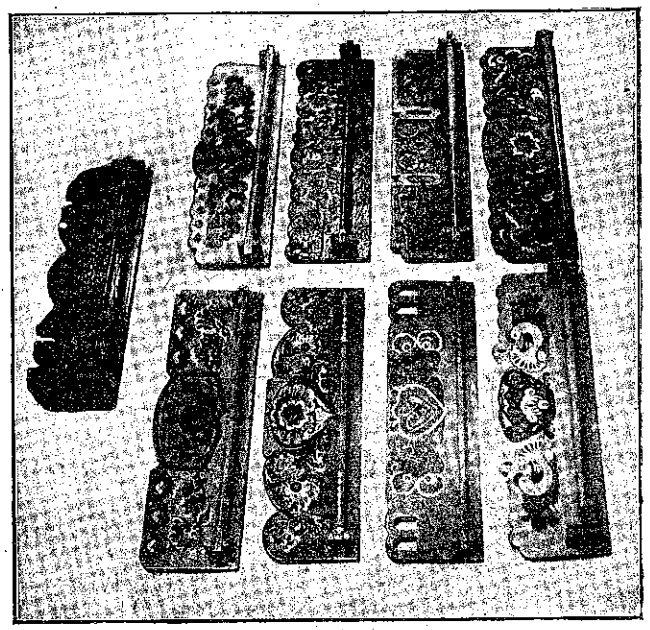

f

Tabulka 4.

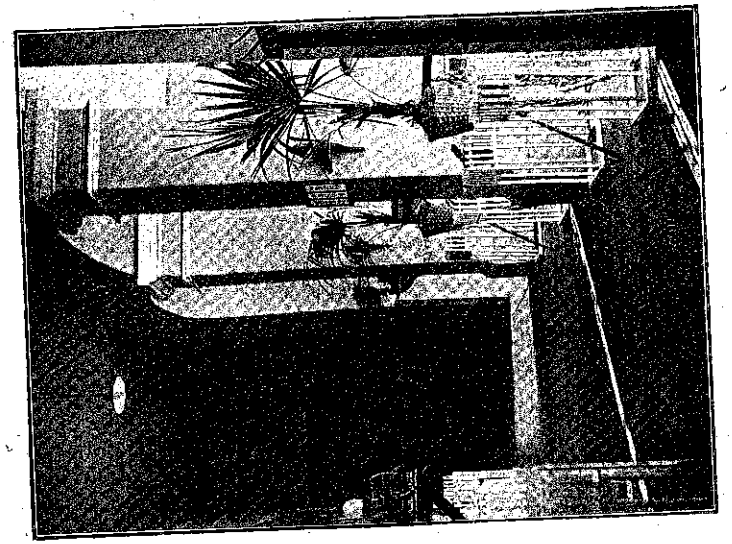

ch

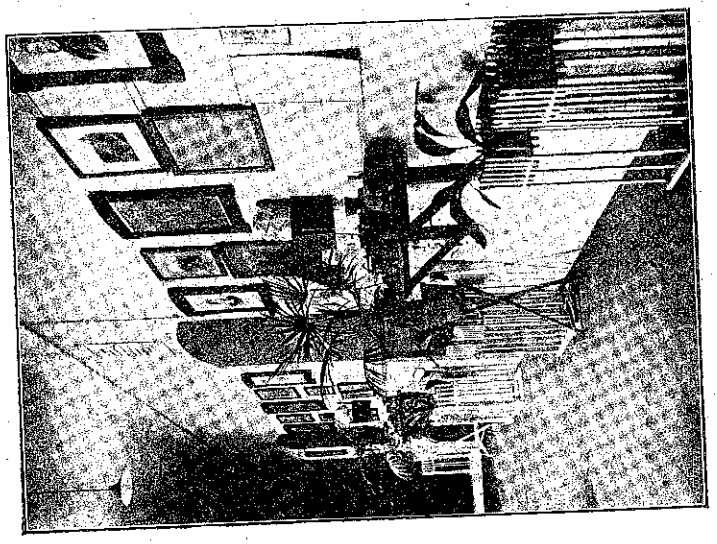

h

Tabulka 5.

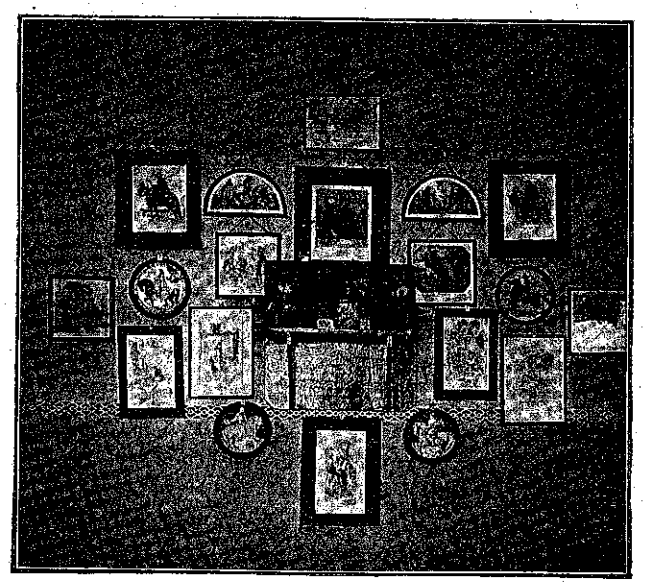

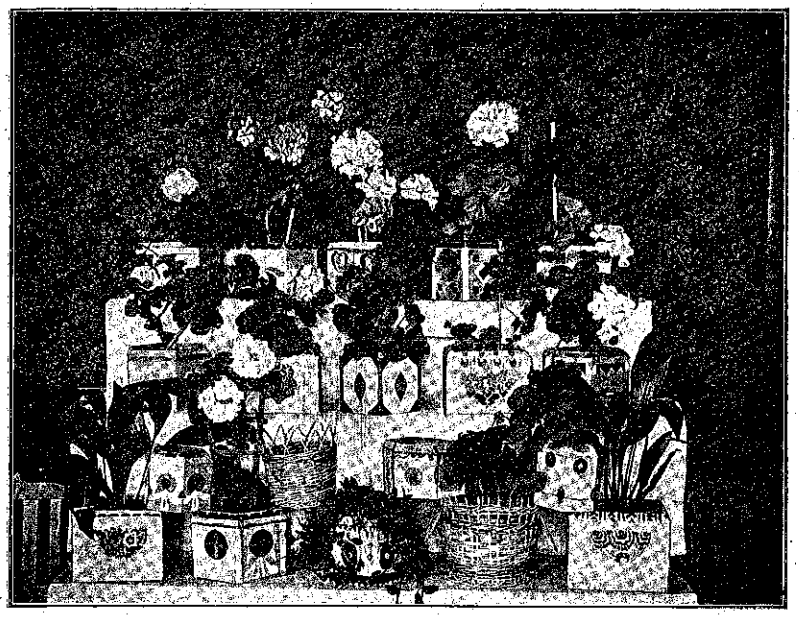

Tabulka 6.

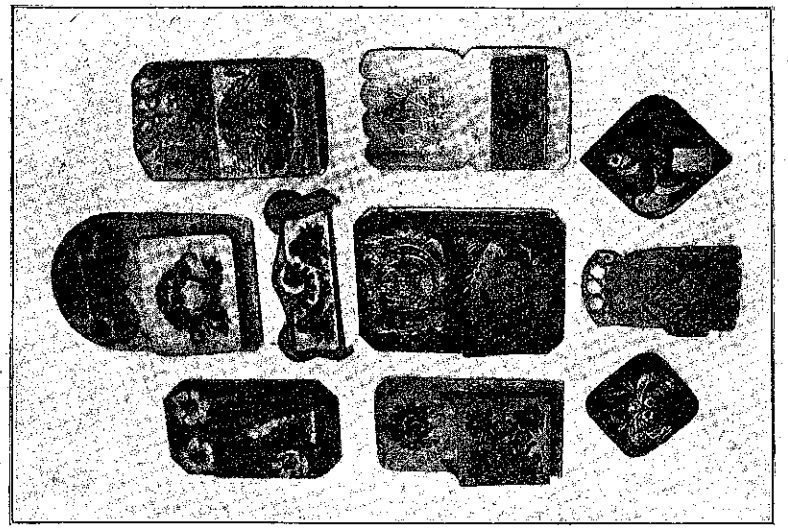

k

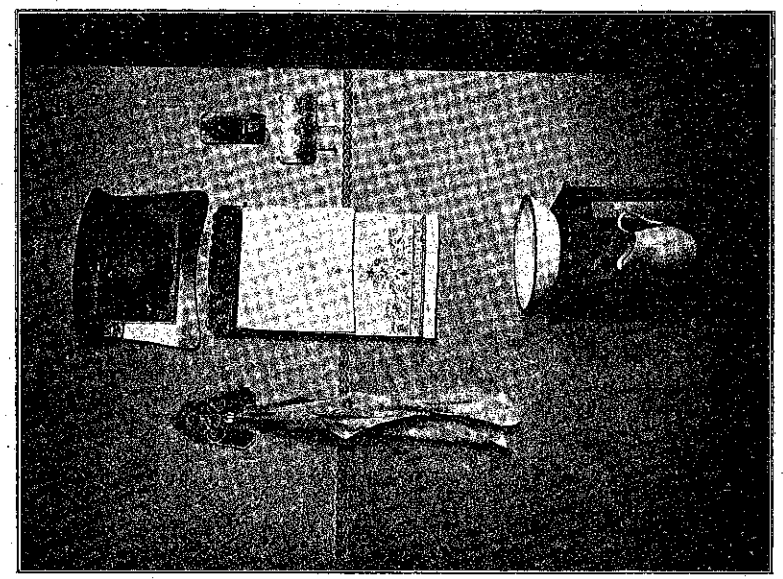

l

Tabulka 7.

m

n

1 Polička pro talíře

Části ku 1.

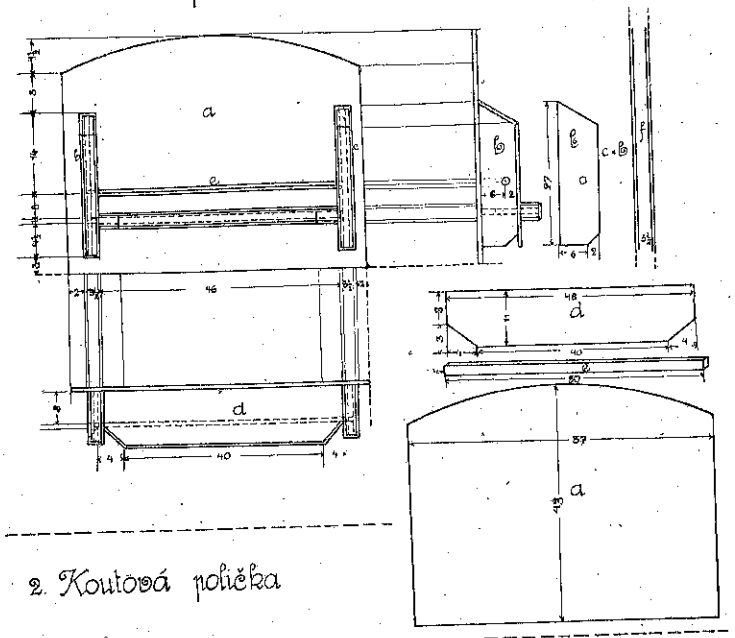

2. Koutová polička

Části ku 2

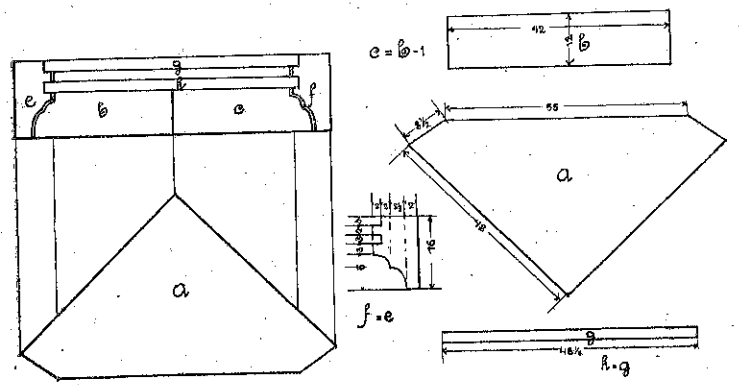

Tabulka 8.

5 Knihovnička

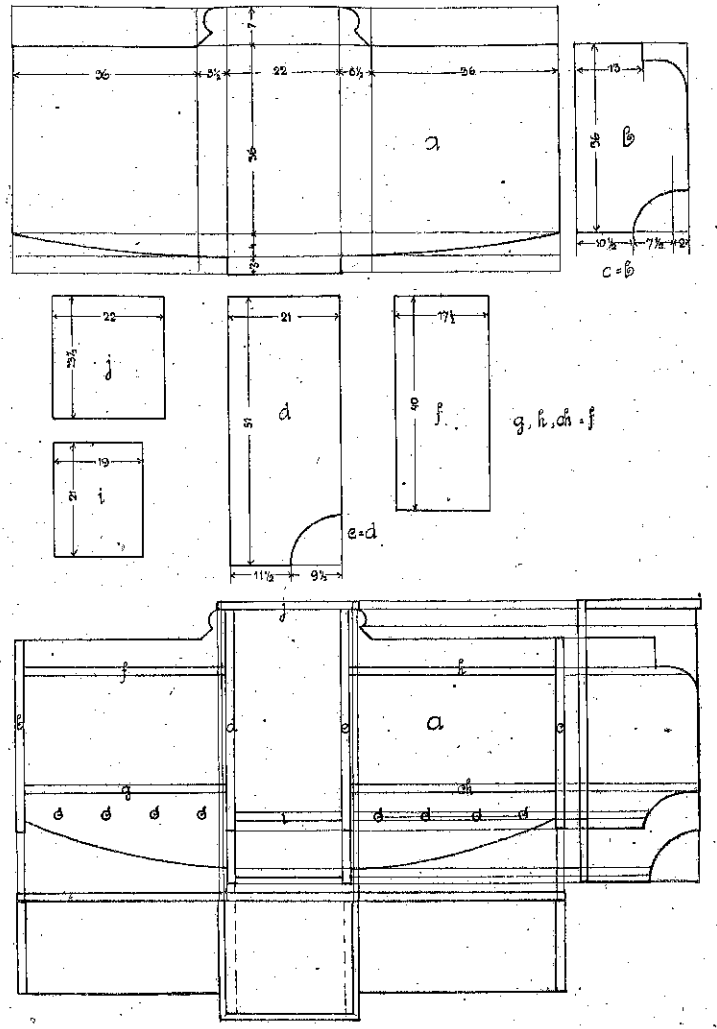

Tabulka 9.

3. Knihovnička. 4. Konsolka

Části ku 3.

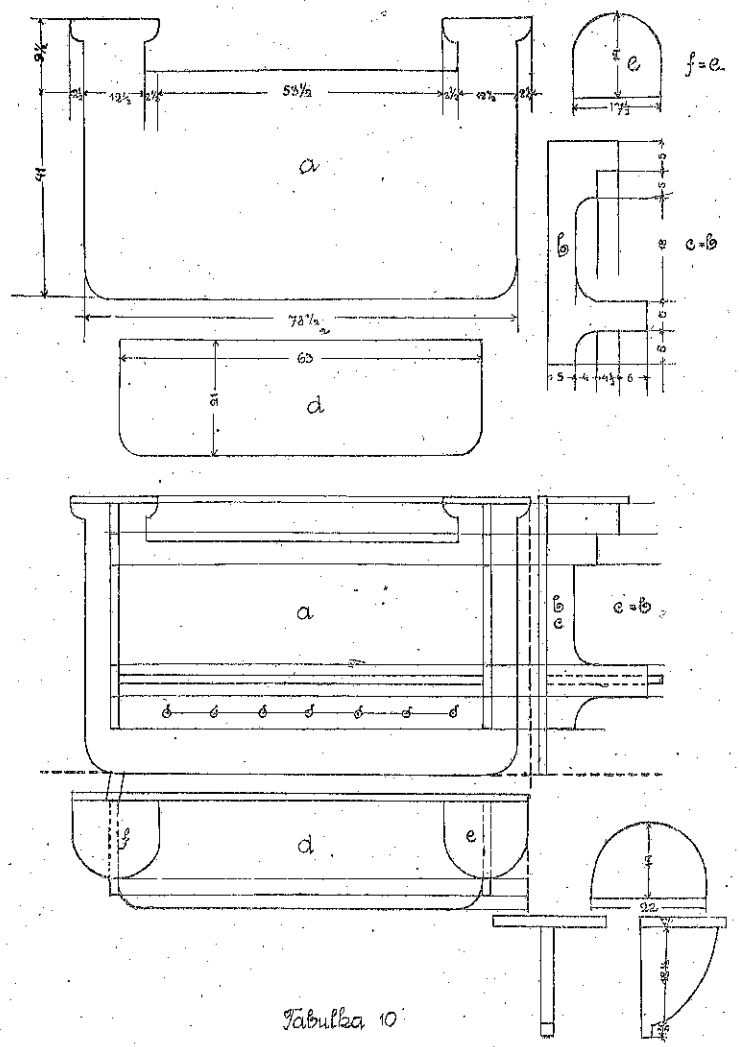

Tabulka 10

Květinový stoleček

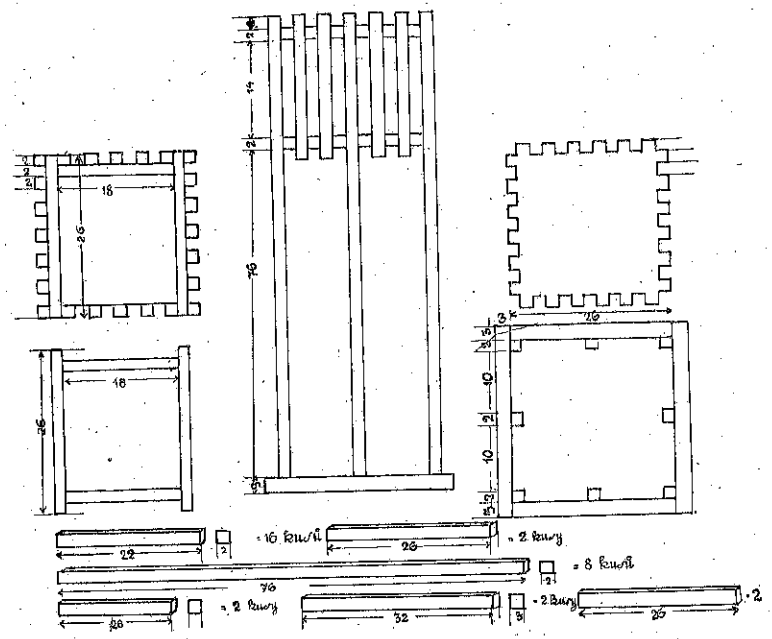

Obal květináče

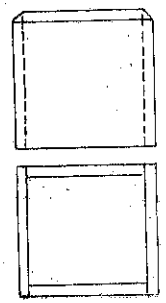

Věšák na ručník

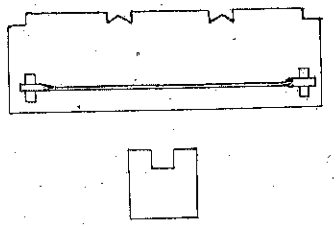

Schránka

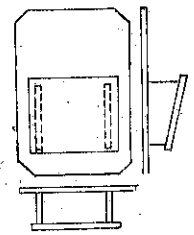

Tabulka 11.

Poznámky ku pracím z lepenky

Kterak lep rozlíráme na papíru.

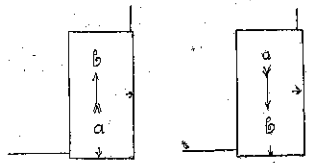

1.

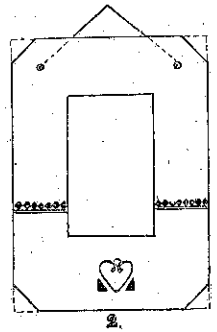

2.

3 Kterak čisté oblepíme rohy.

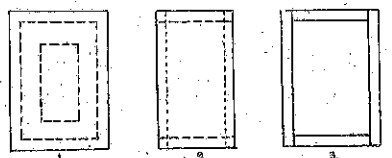

1. Rámeček vespod, polep navrchu přilepený ještě nepřehnutý.

2. Polep na rámečku s přehnutými okraji zleva i z prava Pohled z předu.

3. Totéž Pohled ze zadu.

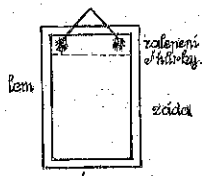

4.

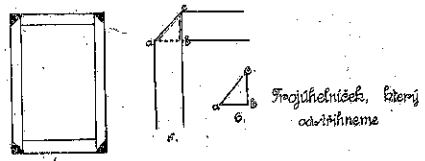

4. Černé trojúhelníky se odstřihnou

5. Vytlačená horní hrana rámečku na přehnutém polepu.

6.

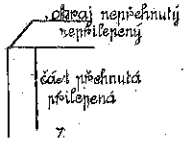

7.

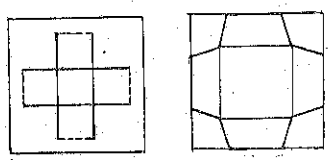

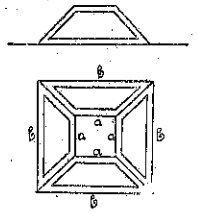

5. Kalamáře.

Tabulka 12

Poznámky ku pracím z lepenky.

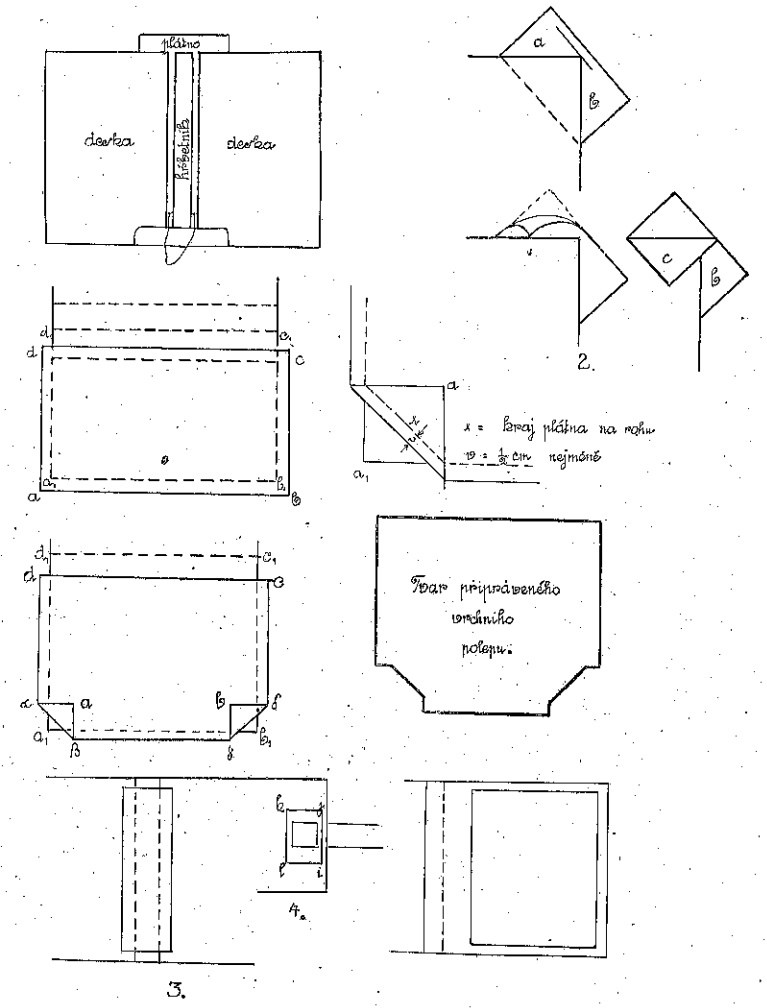

Tabulka 13.

Kterak skládáme a označujeme prkénka před jejich úpravou ke lepení.

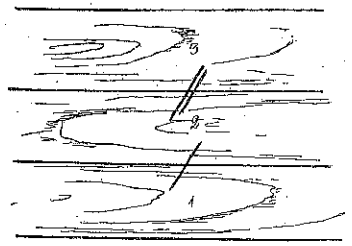

1.

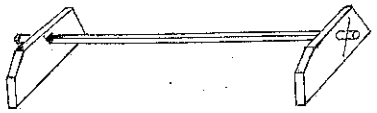

Zaklížil příčku v boční stěny

3.

2.

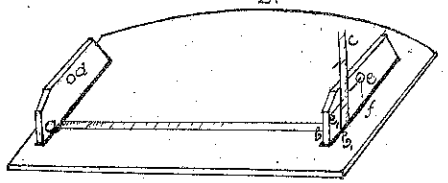

Obrýroval — základny bočních stěn na zadní stěně
Odměřil vzdálenost mezi obrysy ab – výšku dna bc, - vzdálenosti pro otvory ef, ea,

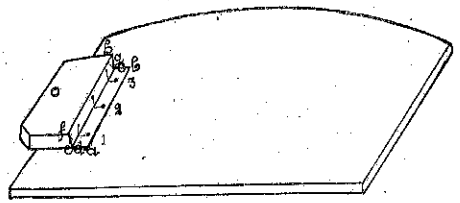

Nakreslivě vyměřil místa pro šrouby 1, 2, 3.
na obdélnících abcd - efgh.

4.

Tabulka 14.

vyhovovati poptávkám učitelstva po orientačních i praktických pomůckách, když se octlo před novými problémy a úkoly.

Nechceme se vázati při vydávání této sbírky úzkým vytčením programu. Přes to však budeme hleděti především k těm oborům, kde aktivita, „činnost", jest výrazným znakem, tedy zvláště k ruřním pracím chlapeckým i dívčím, k tělesné výchově, k domácímu hospodářství, kreslení a j.

Budeme se starati o to, aby byly příručky psány v duchu zásady dětského uplatnění, aby „činnost" byla chápána jako projev viz psychologické potřeby a aby příručky pokud možno znamenaly nové, svérázné české cesty.

Doufáme, že přijdeme čsl. učitelstvu právě tímto velmi vhod. Rádi přijmeme podněty a návrhy učitelstva k další vydavatelské činnosti.

Ve 2. svazku vydáme B. Krákory „Dětské projevy pohybem", abychom vyhověli četným poptávkám po zájmu, který vzbudil autor svéráznými ukázkami tělesné výchovy na tělovýchovném táboře na Žižkově.

Edice „Naše škola" bude konati dále svůj programový úkol, přinášeti práce ze všech oborů vyučovatelské a vychovatelské prákse, a to i díla většího rozsahu.

Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze VII., společnost s r. o.

Filiálka v Brně, Masarykova ř. 22/24 a v Báňské Bystřici.

Pořadatelům dětských zábavných besed a divadelních představení pro děti

doporučujeme co nejvřelejší sbírku

:Dětské divadlo:

Dosud jsme vydali:

Sv. 1. Stancl J. G. *Jaro*. Tři pohádkové obrazy s hud. doprov. 1·40
„ 2. Hlos Fr. *Nanynka z Týnce* (Polka). Hra se zpěvy o 4 jednáních 3·80
„ 3. Uhlířová-Šťáková *Bílá paní*. Veselá historie o 4 obr. 1·70
„ 4. Christinová Zd. *Poklad*. Hra o 3 jednáních se živým obrazem. Rozebráno.
„ 5. Plumlovská *České srdce*. Časový obrázek. Rozebráno.
„ 6. Uhlířová-Šťáková *Zlatý lipnuch*. Báchorka o 3 obr. s proměnou 2·60
„ 7. Průcha *Pro vlastíčka a prosíčenia*. Vlastenecká hra o 5 jednáních se živým obrazem s zvyky a tr. 5·60
„ 8. Christinová Zd. *Vodník*. Báchorka o 4 dějstvích pro dospělou mládež 2·80
„ 9. Vyskočil O. M. *Králevic Václáv*. Histor. hra o 3 děj. 2·40
„ 10. Pařízek Jan. *Janošík*. Dramatická pověst o 4 dějstvích s proměnami, zpěvy a tanci. Noty připojeny 7·
„ 11. Svoboda O. *Pro lesk kalicha*. Hra z doby husitské 2·80
„ 12. Rudloff Jar. *Mikuláš a čert*. Tři akty se hříčka Bůr. Němcové, pr. s v. a d. ch. Dětská hra o 5 jednáních 5·80
„ 13. Průcha Jar. *Drakonosová medicína*. Pohad veselohra pro děti o 4 jed. s předehrou. Hudba MUDr. Jar. Macha 4·80
„ 14. Rudloff Jar. *Utopený hajdman*. Dětská hra o 4 jed. 4·80
„ 15. Plumlovská-Vyskočil *Mikeš Lomnického*. Pohad. hra o 5 dějstvích 6·
„ 16. Hugram Fr. *Za chlebem*. Obraz ze života o 2 jednáních 3·50
„ 17. Čechová V. V. *Královna sněhu*. Dětská divadelní hra se zpěvy o 4 jednáních s proměnou 5·80
„ 18. Taufrová Julie. *Princezna Veselka*. Pohádková hra o 8 obrazech. Děj za tří tisíc dob 16·60
„ 19. Kyšanohorská L. *Král krále*. Vánoční hra o 2 obrazech 3·80
„ 20. Hubálek K. O. *Skauting*. Žert o 1 jed. *Dvacátý sedm*. Dramatický obrázek z české revoluce o 1 jednání *Sbčtalisace*. Žert o 1 jednání 1·20
„ 21. Kjeswetrová H. *Poklad vlnáneců*. Histor. hra o 1 obr. 2·60
„ 22. Geldnerová F. Svobodová *O velikonocích*. Veselohra o 3 jednáních 4·40

Ne skladeb v každém knihkupectví zemědělý v

Ústředním nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze VII., společnost s r. o.

Filiálka v Brně, Masarykova tř. 22/24 a v Banské Bystrici.

Cena Kč 7·50

Knihtiskárna Beisky a Jezek v Praze